

Dünden Bugüne Defteroloji: Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Tahrir Defteri Çalışmalarında Metodolojik Arayışlar

*Defterology from Yesterday to Today:
Methodological Quests in Tahrir Register Studies in the Field of Ottoman History [On Graduate
Dissertations]*

MAKALE BİLGİSİ

ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi Research Article

Sorumlu yazar:
Corresponding author:

Leyla Aksu Kılıç

Uşak Üniversitesi
leyla.aksu@usak.edu.tr

Başvuru / Submitted:
20 Şubat 2024

Kabul / Accepted:
26 Nisan 2024

DOI: [10.21021/osmed.1440529](https://doi.org/10.21021/osmed.1440529)

Atıf / Citation:

Kılıç, L. A. "Dünden Bugüne Defteroloji: Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Tahrir Defteri Çalışmalarında Metodolojik Arayışlar", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 22 (2024): 38-79.

Benzerlik / Similarity: 25

Öz

Osmanlı tarihi araştırmalarında bir alt disiplin olan defteroloji, temel olarak tahrir defteri kaynak alınarak yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Türkiye’de 1940’lı yıllarda başlayan tahrir defteri çalışmalarında defterolojiye olan ilginin kimi zaman hız kazanırken kimi zaman belirgin bir eksen kayması yaşayarak azaldığı gözlenmiştir. Erken dönemlerde defterlerin Osmanlı tarihi araştırmalarında kullanılmasında yeni bakış açıları ortaya çıkarken zamanla defterlerin güvenilirliğinin tartışıldığı platformlar oluşmuş olmakla birlikte tahrir defterleri vazgeçilmez kaynak değerini korumuştur.

Bu çalışmada Türkiye’deki yapılmış lisansüstü tezlerden hareketle başlangıçtan itibaren bir diğer ifade ile “dünden bugüne defteroloji” alanının içine giren Yüksek Lisans ve Doktora tezlerinin metodolojisi üzerinde bir tartışma zemini oluşturulmak hedeflenmektedir. Bunun için lisansüstü tezler üzerine bir tarama yapılarak defteroloji çalışmaları tespit ve tahlil edilmiştir. Türkiye’de tahrir defteri temel alınarak yapılan tezlerin büyük kısmının “...Tahrir Defteri’nin transkripsiyon ve değerlendirmesi”, “...tarihli Tapu Tahrir Defteri’ne göre ... nahiyesi/kazası” vb. şeklinde başlıklar taşıdığı görülmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, çalışmaların zaman içinde tahrir defterlerinin okunup değerlendirilmesinden çıkıp bir probleme çözüm sunan bir arşiv malzemesine dönüşme serüveni ya da defterlerin problematik eksenli kullanılması durumunu metodolojik bir olgu üzerinde tartışılması gerekliliğini doğurmaktadır. Bu sebeple çalışmanın temel sorunsalı defterolojinin dünden bugüne geldiği noktada “defterlerin kullanımındaki metodolojik süreklilik ve değişim”ini ortaya koymak hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Tarihi, Defteroloji, Tahrir Defterleri, Metodolojik Yaklaşımlar, Değişim.

Abstract

Defterology, a sub-discipline of Ottoman studies, is a field utilizes tahrir registers as source. It has been observed that in tahrir register studies, which started in the 1940s in Turkey, the interest in defterology sometimes gained momentum and sometimes decreased with a significant axis shift. In the early period, there were new perspectives about the ways in which tahrir registers can be used in Ottoman studies. In time, discussions on the reliability of tahrir registers were also observed but tahrir registers have still maintained its value as an indispensable source for Ottoman studies.

The aim of this study is to establish a discussion platform on methodology of master's and doctoral dissertations in the field of defterology written in Turkish universities from the beginning to the present. For this purpose, post-graduate dissertations on defterology studies were identified and analyzed. It can be observed that majority of dissertations, which are mainly based on tahrir registers as main source, have titles like “Transcription and evaluation of Tahrir register of ...”, “The district of ... according to Tapu Tahrir register dated ...”, etc. Given these circumstances, it is necessary to methodologically discuss the transformation of usage of tahrir registers in dissertations from reading and evaluation of tahrir registers to an archival material which offers a solution to a problem. Thus, the main problematic of the study is to reveal the “methodological continuity and change in the use of registers” in the field of defterology from yesterday to today.

Keywords: Ottoman History, Defterology, Tahrir Registers, Methodological Approaches, Transformation.

Giriş: Defteroloji Nedir? Genel Bir Bakış

Osmanlı tarihi araştırmalarında bir alt disiplin olarak “tahrir defterleri üzerine” yapılan çalışmaları ihtiva eden Defteroloji terimi, Heath Lowry¹ tarafından ortaya atılmış ve alanda çalışanlar da “defterci” adıyla anılmışlardır. Türkiye’de tahrir defterlerine dayalı yapılan çalışmalar Ömer Lütfi Barkan tarafından 1940’lı yıllarda başlatılmıştır ki “defterlerin babası” olarak da anılan Barkan “arşivlerin en kıymetli hazinesi” olarak gösterdiği tahrir defterlerine dayalı olarak yaptığı çalışmaları ile daha sonra “defteroloji” olarak tanımlanacak olan bu alt disiplinin temelini atmıştır.²

Bugüne intikal etmiş en eski defterlerden biri olan *Hicrî 835 tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*’i, Halil İnalçık’ın bir girişle birlikte neşretmesiyle, tahrir defterlerinin sancak çalışmalarında kullanımına dair metodoloji de sahaya sunulmuştur ve özellikle 1980’den sonra birçok araştırmacı İnalçık’ın metodolojisini kullanarak yüksek lisans veya doktora tezlerini hazırlamıştır. Buna göre Türk tarihçiliğinde Barkan ve İnalçık ile başlayan tahrir defterlerine dayalı çalışmalar, sosyal ve iktisadî tarih araştırmalarında öncü olmuş ve sahadaki çalışmalar özellikle 1990’lı yıllarda hız kazanmıştır. Barkan ve İnalçık ile başlayan bu süreç Nejat Göyünç, Layoş Fekete, Kaldy Nagy, Özer Ergenç, İsmet Miroğlu, Bahaeddin Yediyıldız ve Feridun Emecen (vd.) gibi isimlerin defteroloji çalışmalarının metodolojisine yön veren eserleri ile devam etmiştir. Bu tarihler Osmanlı imparatorluk coğrafyasının özellikle Anadolu’nun hemen hemen her sancağı ile ilgili olarak tahrir defterine dayalı tezlerin yapıldığı zaman dilimi olmuş ve çalışmalar bölgeler bazında birden fazla tahrir defteri bulunması sebebiyle özellikle 16. yüzyılda yoğunlaşmıştır. Aşağıda da ele alınacağı üzere araştırmacıların “XVI. yüzyılda ...kazası/sancağı” başlıkları altında tahrir defterlerine dayalı olarak yaptıkları bu tezlerin bir kısmı kitap olarak da yayımlanmıştır.³ 17. yüzyılda Osmanlı devlet mekanizması ve işleyişinde meydana gelen değişim/dönüşüm süreci, tahrir uygulamalarını da etkilemiş ve bu dönemde klasik tahrir yöntemi terk edilerek vergiler artık avarız

¹ Heath Lowry, *Studies in Defterology Ottoman Society in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (İstanbul: ISIS Press, 1992).

² Ömer Lütfi Barkan, “Türk İktisat ve Mâlîye Tarihi İçin Kaynaklar: Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I,” *İFM*, II/1-2, (1940-41): 20-59/214-247; Ömer Lütfi Barkan, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi,” *Türkiyat Mecmuası*, X, (1953): 1-26; Ömer Lütfi Barkan, Enver Meriçli, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri I* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988); Barkan’ın çalışmaları üzerine yapılan istatistiksel bir değerlendirmeye göre Barkan’ın “tahrir defterlerinin 6 çalışmada, şer’iyye sicillerinin ise 2 çalışmada en çok kullanılan temel kaynaklar olduğu görülür. Çalışmaların % 53’ü en çok tahrir ve/veya şer’iyye sicillerinden yararlanır. Eserlerin büyük çoğunluğu tek kaynak türüne bağlı (3’ü hariç) kalmayıp diğer kaynaklardan (tahrir defterleri, şer’iyye sicilleri, vakfiyeler, seyahatnameler, salnameler vb.) da yararlanmaktadır.” Muhammed Dağ, “Annales Tarih Ekolü ve Türkiye’de Yerel Tarih yazımı (1939-2000)” (doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2020), 269.

³ Bu konuda başlıca örnek çalışmalar şöyledir: Halil İnalçık, *835 Tarihli Suret-i Defter-i Arvanid* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987); Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969); Refet Yinanç ve Mesut Elibüyük, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)* (Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1983); Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi (1455-1613)* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985); Heath W. Lowry, *Trabzon Şehrinin İslamlaşma ve Türkleşmesi 1461-1583*, (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981); Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518- 1566)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989); Yunus Koç, *XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağının İskan ve Nüfus Yapısı*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989); Feridun M. Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazası*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989); Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991); Özer Ergenç, “1580-1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelemesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme” (doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 1974); Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, (Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, 1995); Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006); Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2002).

usulüyle tevzi edilmeye başlanmıştır.⁴ Defteroloji sahasındaki çalışmalar da bu ekseninde devam etmiştir. Ayrıca tahrir defterlerinin temel arşiv malzemelerinden birini oluşturduğu ama zamansal ve mekânsal sınırları ile kullanılan kaynak grubunun daha geniş olduğu ve defteroloji çalışmalarının da içinde değerlendirildiği “yerel tarih” çalışmaları da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Konu ile ilgili Muhammed Dağ tarafından yapılan kronolojik sınıflandırma dikkat çekicidir. Ona göre üç kuşak şeklinde ele alınan yerel tarihçilerden ilkinde Halil İnalçık ve Nejat Göyünç; ikinci kuşakta ise Bahaeddin Yediyıldız, Halime Doğru, İsmet Miroğlu, Mübahat Kütükoğlu, Özer Ergenç ve Zeki Arıkan’ı görmekteyiz ve üçüncü kuşakta yer alan Adnan Gürbüz, Ahmet Güneş, Ahmet Gündüz, Ahmet Kankal, Ahmet Nezih Turan, Latif Armağan, Ali Yılmaz, Ayşe Tosunoğlu, Behset Karaca, Cahit Telci, Doğan Yörük, Feridun Emecen, Hüseyin Çınar, Hüsnü Demircan, İbrahim Sezgin, İsmail Kıvrım, Kenan Ziya Taş, Orhan Kılıç, Özer Küpeli, Mehmet İnbaşı, Mehmet Akif Erdoğan, Mehmet Öz, Mehmet Salih Erpolat, Mehmet Ali Ünal, İbrahim Solak, Şenol Çelik, Turan Gökçe, Üçler Bulduk, Yılmaz Kurt ve Yunus Koç’un⁵ ortaya koyduğu yerel tarih çalışmaları içinde tahrir defterlerini esas almaları itibarıyla dikkat çekmektedir. Bu haliyle 15. ve 16. yüzyıllarda yapılan nüfus ve arazi sayımlarını içeren tahrir defterleri yerel ölçekte toplumun nüfus yapısını, vergi işleyişini, sosyal ve ekonomik yaşamını yansıtmaları bakımından oldukça değerli⁶ olduğu için tahrirlerin temel alındığı defteroloji alt disiplininde ortaya konulan araştırma, inceleme ve tezler Türkiye’deki yerel tarih sahasının da temel dinamiklerinden olmuştur. Tahrir defterlerinin kullanımında metodolojik problemleri ele alan ve defterlerin kullanılışı hakkında çok sayıda değerlendirme yapılmasının önünü açan da defterlerin sunduğu bu geniş veri yelpazesidir.⁷

Defterolojinin konusuna giren araştırma-inceleme eserleri ile tez araştırmalarının dışında kalan akademik çalışmaların diğer ayağını, çalıştay ve kongreler ile yurtdışında yapılmış eserler oluşturmaktadır. Sahadaki çalışmaların özellikle 1990’lı yıllarda hız kazandığı yukarıda ifade edilmişti ki bu tarihlerde, Nejat Göyünç’ün önderliğinde büyük katılımlar ile gerçekleşen tahrir

⁴Bu yüzyılda III. Ahmed döneminde yapılan tahrirlere dair genel bir değerlendirme için bkz. Yılmaz Kurt, “TKGM Arşiv Belgelerine Göre Lale Devri Tahrirleri,” 2. *Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi Bildiriler II*, Ed., Hatice Oruç, Mehmet Yıldırım, Songül Kadioğlu, (Ankara: TKGM Yayınları, 2019): 1221-1230; Ayrıca bkz. Yılmaz Kurt, “1721 Tarihli Cebel-i Kozan Mufassal Tahrir Defteri,” *Doğu ve Batı Türklüğünün Ortak Tarihi Devirleri ve Münasebetleri*, Ed., Alaattin Aköz, Şahin Panahov, Doğan Yörük, Hüseyin Muşmal, (Konya: Palet Yayınları, 2018): 291-302; Nuri Adıyke ve Ayşe Nühket Adıyke, “Girit’in ‘Hakk ve Adl ile Cediden Tahriri’: 1705 Yılında Girit’te Yapılan Tahrirler ve Düzenlemeler,” *Bellekten LXXXIV/299* (2020): 203-242.

⁵ Yasemin Avcı, Muhammed Dağ, “Annales Ekolü’nde ve Türkiye’de Yerel Tarih Çalışmalarında Disiplinlerarası Çalışma Yönteminin Kullanımı (1939-2000),” *İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (2022): 75-80; Ayrıca Dağ’ın doktora tez çalışmasında yukarıda adı geçen tarihçiler ve çalışmaları ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

⁶ Tahrir defterleri ile birlikte şer’iye sicilleri, vakıf ve evkaf defterleri, saha araştırmaları, salnameler, vakfiyeler, menakıbnameler, temettuat defterleri yerel tarih için önemlidir. Yasemin Avcı ve Muhammed Dağ, “Yerel Tarih Yazıcılığı: Kapsam, Kaynaklar ve Gelişim,” *Denizli Çalışmaları Birikim ve Yol Haritası*, Ed., Yasemin Beyazıt, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021), 16-17.

⁷Tahrir defteri çalışmaları Mehmet Öz, “Bozok Sancağı’nda İskân ve Nüfus,” *XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994)*, III, (Ankara: 2000), 787-795; İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006); Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskanı*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987); Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, (Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı, 1995); Üçler Bulduk, “Çorum Sancağının Osmanlı İdarî Teşkilatındaki Yeri-I,” *OTAM* 3 (1992): 129-167; Yılmaz Kurt, “1572 tarihli Adana Mufassal Tahrir Defteri’ne Göre Adana’nın Sosyo-Ekonomik Tarihi Üzerine Bir Araştırma,” *Bellekten LIV* (1990): 179-211; Doğan Kuban, “Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler,” *Vakıflar Dergisi VII* (1953): 53-73; Hüseyin Özdeğer, *Onaltıncı Asırda Ayıntab Livası*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1988); Mesut Elibüyük, “Türkiye’nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemli Bir Kaynak: Mufassal Defterler,” *Coğrafya Araştırmaları* 1/2 (1990): 11-42; Mesut Elibüyük, *Matematik Coğrafya* (Ankara: Ekol Yayınevi, 2000); Besim Darkot, “Türkiye’de Nüfus Hareketleri,” *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* 2/5-6 (1953); Huricihan İslamoğlu İnan, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Köylü*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1991); Ali Açıklık ve Tekin Susam, “Artukabad Kazasının Yerleşim ve Nüfus Yapısı (1455-1600),” *Tarih İncelemeleri Dergisi XVIII/2* (2003): 1-23.

defteri çalıştayı ve kongreleri yapılmıştır. Bu kongrelerde tahrir defterleri üzerinde yapılan çalışmalarda üzerinde çalışılan bölge ile ilgili şer'iyeye sicillerini, vakıf, mühimme, ruus, ruznamçe defterleri ve tarihî abideler ile kitabelerin de kullanımının önemine dikkat çekilmiştir. Mesela okunmakta güçlük çekilen bir köyün adı ya da açıklanmakta güçlük çekilen bir terim tahrir defterlerinin dışındaki bu kaynaklar yardımıyla izah edilebilirdi.⁸ İlk olarak 1989 yılında Göyünç, W. D. Hütteroth ile 30 civarında araştırmacının katıldığı “Tahrir Defterleri Çalıştayı”⁹, 1991’de Konya’da yapılan ve yurt dışından ve yurt içinden çok sayıda bilim adamının katıldığı “I. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu”¹⁰ takip etmiştir. Tahrir defterleri ile ilgili ikinci sempozyum ise Erlangen Coğrafya Enstitüsü Başkanı Wolf-Dieter Hütteroth tarafından “II. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu” adıyla 1994 yılında Almanya’nın Erlangen şehrinde düzenlenmiştir.¹¹ 90’lı yıllarda gerçekleşen tahrir defteri çalıştayı ve sempozyum furçasının ana gündemini, tahrir defteri ile ilgili belge neşri ve çalışmalarda uygulanacak metotlar üzerine yapılan tartışmaların oluşturduğu görülmektedir. Çalışmalarını mufassal tahrir defterlerine dayandıran yabancı araştırmacılardan bazıları L. Fekete, G. Y. Klady-Nagy, B. W. McGowan, C. C. Djikia, H.Şabanovic, M. A. Cook, B. Lewis, A. Cohen, R. C. Jennings, W. D. Hütteroth, H. Lowry, N. Beldicianu, Suraiya Faroqhi, D. Quataert, L. Erder’dir.¹²

Sahadaki çalışmaların hız kazandığı süreçte tahrir defterlerinin nasıl kullanılması gerektiği, içindeki verilerin araştırma konularında nasıl algılandığı ve verilerin güvenilirliği hususu da gündemi sıkça meşgul eden konulardan olmuştur. Bu durum karşısında defterler, bazen verilerin yeterliliği konusunda eleştirilere dahi maruz kalmış, zaman zaman defterlere ilgilinin azaldığı ve

⁸ Bahis olunan bu kongreler ile ilgili bir haber için bkz. M. Mehdi İlhan, "Defter Congress" (Tahrir Defterleri Kongresi)," *Bellesten* 58/221 (1994): 231-236.

⁹ Bu konuda Alaattin Aköz, hocası Nejat Göyünç’ü anlatırken detaylı bilgi vermektedir. Alaattin Aköz, “İlmin Ve İnsanlığın Zirvesinde Bir İsim: Prof. Dr. Nejat Göyünç,” *Karataş Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7 (2021): 68.

¹⁰ Sempozyuma yurtdışından İrene Beldiceanu (Fransa); Heath W. Lovvry, Margaret Venzke (ABD); Kamal Abdulfattah (Filistin); Adnan Bakhit (Ürdün); Abduladze, Machiel Svanidze (Macaristan); Arno Kleber (Almanya); Adem Handzic (Bosna) iken yurt içinden Halil İnalçık, Tuncer Baykara, Refet Yinanç, Suraiya Faroqhi, Zeki Arıkan, Nejat Göyünç, Mesut Elibüyük, Mehdi İlhan, Mehmet Ali Ünal, Akif Erdoğan, İbrahim Yılmazçelik, Hasan Bahar, Mehmet Öz, Ayhan Pala, Yılmaz Kurt, Alaaddin Aköz, Alpay Bizbirlik, A. Nezihi Turan ve Fikret Yılmaz katılmışlardır. Yılmaz Kurt, “I. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu'nun Ardından,” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 4 (1993): 717-721.

¹¹ Almanya’daki bu sempozyuma yerli ve yabancı çok sayıda defter çalışmanı katılmıştır. Bu isimler Kemal Abdulfattah, Alaeddin Aköz, John Alexander, Muzaffer Arıkan, Zeki Arıkan, Hasan Bahar, Muhammed Adnan Bakhit, Evangelia Balta, Tuncer Baykara, İrene Beldiceanu, Alpay Bizbirlik, David Géza, Melek Delilbaşı, Mesut Elibüyük, Feridun Emecen, Cristine Fenesan, Elena Grozdanova, Mehdi İlhan, Svetlana Ivanova, Levent Kayapınar, Machiel Kiel, Arno Kleber, Dariusz Kołodziejczyk, Rumen Kowatshev, Yılmaz Kurt, Heath Lowry, George Mejer, Nenad Moaçanin, Fodor Pal, Ayhan Pala, Peter Soustal, İlhan Şahin, Hans Theunissen, Mehmet Ali Ünal, M. Çetin Varlık, Gilles Veinstein, Margm’et Venzke, İbrahim Yılmazçelik ve Refet Yinanç’dır. Yılmaz Kurt, “II. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu'nun Ardından,” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 5 (1994): 621-630.

¹² Lajos Fekete “Türk Vergi Tahrirleri” *Bellesten* XI/42 (1947): 299-328; M. A. Cook, *Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600*, (Londra: Oxford University Press, 1972); R. C. Jennings, “Urban Population in Anatolia in the Sixteenth Century; A Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum,” *International Journal of Middle East Studies* VII/1 (1976): 21-57; W. D. Hütteroth “Methods of Historical Geography-Examples from South eastern Turkey, Syria and Iraq,” *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler* (1989): 487-497 ve “Taxation and Urban Activities in Sixteenth Century Anatolia,” *International Journal of Turkish Studies* VI/1, (1979-80): 39-50 ve “Crisis and Change, 1590-1699,” *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300-1914*, Edited by Halil İnalçık with D. Quataert, (1994): 411-636; Leila Erder ve Suraiya Faroqhi, “Population Rise and Fall in Anatolia 1550-1620,” *Middle Eastern Studies* XV/3 (1979): 322-345; Leila Erder ve Suraiya Faroqhi, “The Development of the Anatolian Urban Network During the Sixteenth Century,” *Journal of the Economic and Social History of the Orient* XXIII/3 (1980): 265-303.

defterlerin güvenilirliğinin tartışıldığı platformlar da oluşmuştur. Ancak bu tartışmalar, defterlerin vazgeçilmez kaynak olarak değerini kaybettirmemiştir.¹³

Tahrir defterleri nüfus (tahminî) ve nüfus hareketlerini gösteren demografik veriler; ekilebilir alanlar, vergilendirme, ticaret hacmi ve ekonomik değişimleri gösteren iktisadî veriler; yerleşme ve kırsal alan ile şehirleşme oranlarının ele alındığı iskân ve idarî veriler başta olmak üzere sosyo-ekonomik yapıyı ortaya koyan sayısız inceleme, araştırma ve teze konu olmuştur.¹⁴ Tahrir defterleri bu içeriği ile kent/şehir tarihi çalışmalarının temel kaynağı haline gelmekle birlikte tek başına yeterli olmadığı noktalarda başta şer'iyeye sicilleri, evkaf defterleri, nüfus ve temettuat defterleri ile salnameler ile birlikte kullanılmışlardır.¹⁵ Kent/şehir tarihi çalışmaları¹⁶ bir diğer yönü ile yerel tarihin de ana çerçevesini belirlemektedir ve bu ekseninde tahrir defterleri, Osmanlı arşivinin sosyal tarih kaynağı olan diğer arşiv malzemeleri ile birlikte yerel tarih çalışmalarının temelini oluşturmuştur.¹⁷ Bu çalışmada –aşağıda ayrıntılarıyla ele alınacağı üzere- defteroloji sahasında yapılan tezlerde tahrir defterleri temel alınmak suretiyle şer'iyeye sicilleri, evkaf defterleri, ahkâm ve mühimme defterlerinin kullanıldığı görülecektir. Yöre temelli bu çalışmalar, sınırları belli olan ve çoğunlukla kısa zaman dilimlerini ihtiva etmekte iken bu durum çalışmaların, sosyo-ekonomik ve nüfus yapısındaki değişim ve süreklilikleri göstermesi açısından sınırlı kalmasına neden

¹³Özer Ergenç, “Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler,” *Belleten* LII/203 (1988): 667-683; Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler,” *Vakıflar Dergisi* XXII (1991): 429-439; Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler,” *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ed., Halil İnalçık ve Şevket Pamuk (Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000): 17; Kemal Çiçek, “Osmanlı Tahrir Defterlerinin Kullanımında Görülen Bazı Problemler ve Yöntem Arayışları,” *Türk Dünyası Araştırmaları* 97 (1995): 93-111; Feridun Emecen, “Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Osmanlı Tahrir Defterleri,” *Tarih ve Sosyoloji Semineri, Bildiriler* (1990): 142-156; Fatma Acun, “Osmanlı Tarihi Araştırmalarının Genişleyen Sınırları: Defteroloji,” *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* I (1999): 319-332; Erhan Afyoncu, “Türkiye’de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler,” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11 (2003): 267-286; Ahmet Güneş, “Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunlara Dayalı İncelemelere İlişkin Bazı Önemli Konu ve Meseleler,” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 150 (2004): 165-184; Tahrir defterlerinin demografik verilerinin sıkıntıları için ayrıca bkz. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*, Çev., Emine Sonnur Özcan (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006); Yunus Koç, “Ömer Lütfi Barkan’ın Tarihsel Demografi Çalışmalarına Katkısı ve Klasik Dönem Osmanlı Nüfus Tarihinin Sorunları,” *Bilgi* 65 (2013): 187.

¹⁴Bu konudaki makaleler için bk. Adnan Gürbüz, *XV. XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları: Değerlendirme ve Bibliyografik Bir Deneme* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2001); Yılmaz Kurt, “1572 Tarihli Adana Mufassal Tahrir Defterine Göre Adana’nın Sosyo-Ekonomik Tarihi Üzerine Bir Araştırma,” *Belleten* LIV/209 (1990): 179-211; Yılmaz Kurt, “Sis (=Kozan) Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi I,” *OTAM* I/1 (1990): 271-298; Yılmaz Kurt, “Sis Sancağı (Kozan=Feke) Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi II,” *OTAM* II/2 (1991): 151-199; Tahrir defterlerinin tarihsel coğrafya araştırmalarına katkısına dair bir değerlendirme için bkz. Osman Gümüüşçü, “The Ottoman Tahrir Defters as a Source for Historical Geography,” *Belleten* LXXII/265 (2008): 911-942.

¹⁵ Zeki Arıkan, “Tapu Tahrir Defterlerinin Kent Kaynağı Olarak Önemi,” *Sempozyum/Atölye Kent Tarihçiliği*, Haz., Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994); Tuncer Baykara, “Eski Şehir Tarihlerinin Işığında Günümüz Kent Tarihi Yazımı,” *Sempozyum/Atölye Kent Tarihçiliği*, Haz., Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994); Abdullah Martal, “Yerel Tarih Yazımında Kaynak Kullanımına İlişkin Sorunlar,” *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme*, Haz., Zeynel Abidin Kızılyaprak (İstanbul: 2000).

¹⁶ Kent tarihi çalışmaları ile ilgili bir çalışma toplu olarak görmek için bkz. Bahar Aksel, Filiz Öğretmen (Haz.), *Kent Araştırmaları Bibliyografyası* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001).

¹⁷ Tarihi süreç içinde yerel tarih çalışmalarındaki temaların dağılımı “İlk kuşak tarihçilerinden Gökbilgin’in (% 49,29 oranında), İnalçık’ın (% 31,5 oranında) ve Göyünç’ün (% 48,82 oranında) çalışmalarının daha çok sosyo-ekonomik temaları içerdiğini; Uluçay-Gökçen’in (% 49), Kırcıoğlu’nun (% 94,24), Işıltan’ın (% 80,5) ve Akşit’in (% 57,98) eserlerinin ise siyasi-olay tarih temalı konularına oran olarak daha çok yer ayırdığı görülmektedir. Buna göre ilk kuşaktaki 7 adet çalışmanın yaklaşık % 57’sinde (yani 4 çalışmada) daha çok siyasi-idari tarih temalara sahip sayfalar yüksek oranda iken, yaklaşık % 43’ünde (yani 3 çalışma) de sosyo-ekonomik tarih konularını içeren sayfalara ağırlık verilmektedir. Diğer bir ifadeyle yerel tarih çalışmalarındaki sayfalar temalara (siyasi-olay, sosyo-ekonomik, idari) göre değerlendirildiğinde, çalışmaların 4’ünün daha çok siyasi-olay odaklı tarihe, 3’ünün ise sosyo-ekonomik temalı sayfalara daha çok yer verdiği görülmektedir.” şeklinde değerlendirilmektedir. Türkiye’de yerel tarih çalışmalarının serüveni için bkz. Muhammed Dağ, ağıt, s.251-252.

olmaktadır. Ancak son dönemlerde yapılan tezlerin metodolojisinde, çalışılan yöreler dikey boyutta ele alınmakta olup bu tür tezlerde tahrirler (15. ve 16. yüzyıllar) ile başlayan süreç muhasebe, avarız ve şer'iyye sicilleriyle (16. 17. ve 18. yüzyıllar) devam ettirilmekte ve son olarak nüfus ve temettuat defterleri ile salnamelerin (19. yüzyıl) verileri kullanılarak kent/şehir tarihi bir bütün olarak işlenmektedir.

1. Türkiye’de Yapılmış Lisansüstü Tezlerde “Tahrir” Üzerinde Tarama

Türkiye’de defteroloji sahasında yapılmış lisansüstü tezleri kapsayan çalışmamızda öncelikle Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinde “Detaylı Tarama” başlığı altında “Özet” sekmesinde “tahrir” kelimesi geçen kayıtlar taranmıştır. Bu uygulama ile sınırları itibariyle geniş bir arama gerçekleştirilmiş ve sisteme kayıtlı 401’i Yüksek Lisans, 121’i doktora olmak üzere toplam 522 tez tespit edilmiştir. Bu tezlerin 122’si yüksek lisans 68’i doktora olmak üzere toplam 190’ı defteroloji sahasına girmektedir. Yükseköğretim Kurulu veri tabanında tespit edilen tezlerin en erken tarihlisinin 1988 yılına ait olduğu görülmüş ve bu sebeple ortaya çıkan verinin, eksik olma ihtimali değerlendirilmiştir.¹⁸ Bunun için sahada yapılmış bibliyografya denemeleri, çalışma ve araştırmalar ile tez merkezindeki sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bu mukayeseye göre defteroloji alanındaki erken döneme ait birçok tez çalışmasının Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinde kayıtlı olmadığı görülmüştür. Bu sebeple Afyoncu ve Çakır’ın çalışması ile birlikte sahada yapılan diğer araştırmalar da taranmış, elde edilen veriler tez merkezindeki sonuçlar ile birleştirilmiş ve nihayetinde oluşturduğumuz veri tabanına göre defteroloji sahasına giren tezlerin sayısı, 108’i doktora 195’i yüksek lisans olmak üzere toplamda 303’e çıkmıştır.

Tez merkezinde tespit ettiğimiz “Tahrir” ifadesi geçen ve tarih ana bilim dalında yapılmış tezlerin bir kısmının defterolojinin sınırlarının dışında kalan çalışmalar olduğu görülmüştür. Bu kategoride değerlendirdiğimiz çalışmalar “XIX. Yüzyılda Boyabat Kazası” ya da “H. 1260 Tarihli Kayseri İslam Milleti Nüfus Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi” veya “Hicri 1286 (Miladi 1869) Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi’ne göre Konya Vilayeti’nin Siyasi, İdarî, Adli, Sosyal, İktisadî ve Askeri yapısı” vb. isimli tezlerdir. Bunlar, 19. yüzyıl kaynaklarından olan ya temettuat ve nüfus defterleri ya da salnamelere dayalı olarak hazırlanmıştır. “İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı”nda da benzer şekilde “Temettuat Defterlerine Göre Selanik Kazası Çiftlikleri” ya da “İlahiyat Ana Bilim Dalı”nda “Temettuat Defterlerine Göre (1844-1845) XIX. Yüzyılın Ortalarında Sivas Kazasının Sosyo-Ekonomik ve Demografik Durumu (18 Mahalle Örneği)” vb. isimleri taşıyan tezlerin yapıldığı da görülmüştür. Tahrir kelimesine dayalı olarak karşılaştığımız tezlerin bir başka kısmı ise yine “Tarih Ana Bilim Dalı”nda ya şer’iyye sicili, mühimme ve ahkâm defterleri ile vakfiyeleri kaynak olarak yapılan ya da Tanzimat dönemine dair süreçleri konu alan çalışmalar olmuştur.

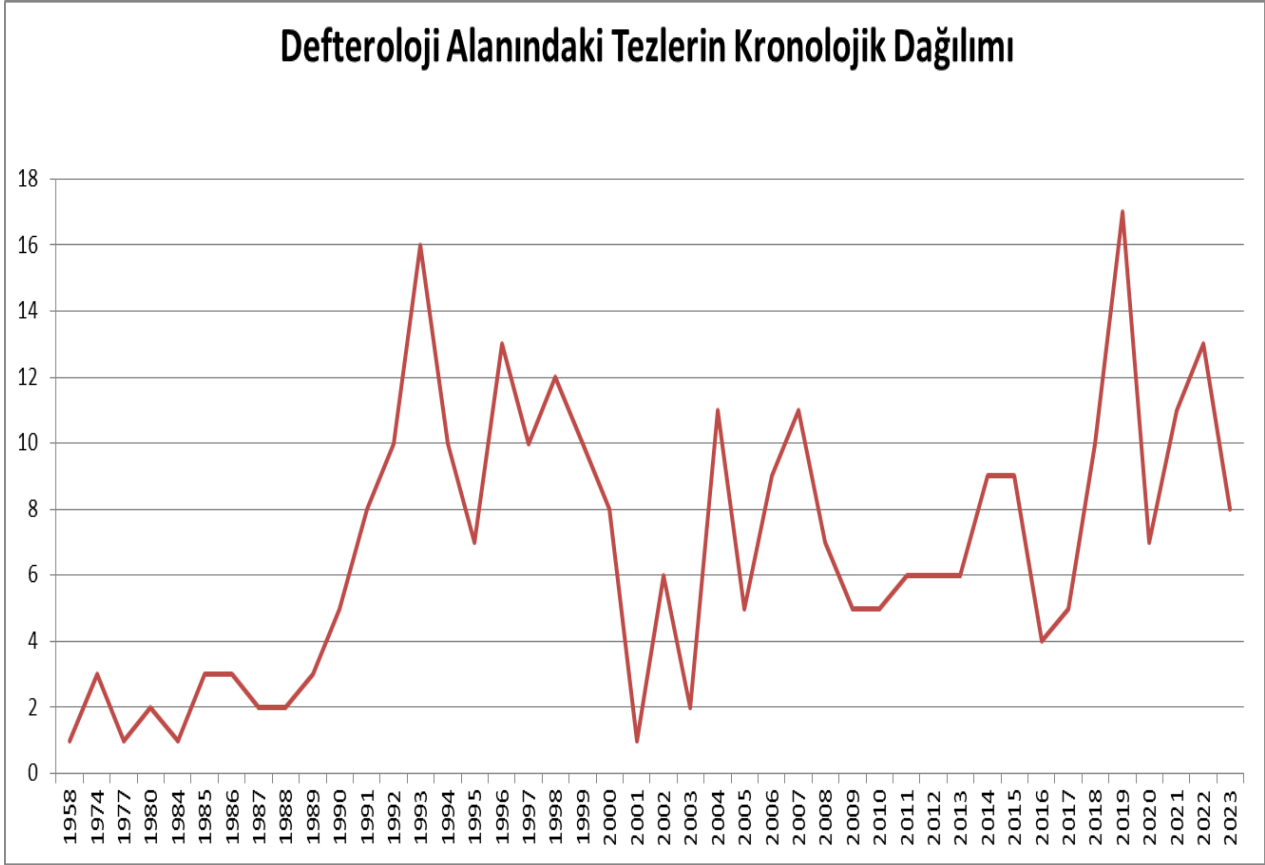
Tarama ile ulaştığımız verilerin bir kısmı tahrir defterlerine dayalı olarak yapılmış tezleri bulmamızı sağlarken, bir diğer tarafta ise “tahrir” terimi ile alakalı -çok sayıda-başka disiplin ve alanlarda tezleri görmemizi sağlamıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre “tahrir” ifadesi ile karşımıza çıkan tezlerin bir kısmı tarih bilim dalının ve defterolojinin tamamen dışında kalmaktadır. Ancak farklı sahalarda gördüğümüz bu tezler, bir yönüyle çalışmamıza zenginlik katan veriler de

¹⁸ Erhan Afyoncu, “Türkiye’de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11 (2003): 267-286 ve Coşkun Çakır, “Osmanlı Ekonomik ve Toplumsal Tarihiyle İlgili Tezler Bibliyografyası (1933-1999)”, *Divan* 2 (1992): 251-379.

sunmuştur. Bahsedilen anabilim dallarından bazıları bilgisayar mühendisliği, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi, gazetecilik, mimarlık, felsefe, Türk dili ve edebiyatı, uluslararası ilişkiler, coğrafya, el sanatları eğitimi, jeodezi ve fotogrametri mühendisliği, deontoloji ve tıp tarihi, maliye, el sanatları ve diğerleridir.

2. Bölüm: Defteroloji ve Tahrir Defteri Çalışmaları/Tezleri

Tahrir defterleri esas alınarak alanda yapılan lisansüstü tezlere dair bazı istatistiki veriler dikkat çekmektedir ki bu veriler, defterler kaynak alınarak yapılan çalışmaların metodolojisindeki değişim ve süreklilikleri tahlil etmemiz için önemlidir.

Çalışmada tahrir defterleri üzerine Türkiye’de yapılmış lisansüstü tezler tarafımızdan başlangıç (1958-1989), orta (1990-1999), geçiş (2000-2009) ve günümüz (2010-2023) evresi altında dönemsel olarak değerlendirilmiştir. Bu sınıflamada başlangıç evresi uzun tutulmakla birlikte 90’lı yıllardan itibaren onlar yıllık dönemler belirlenmiştir. Bu çerçevede defterolojiye olan ilginin zamanla arttığını ancak artan bu ilgiye rağmen zaman zaman iniş-çıkışlı bir grafik çizdiğini görmek mümkündür.

Tahrir defteri çalışmalarının metodolojisi için öncelikle tezlere dair kronolojik bir tahlil yapılarak, uzun bir zaman diliminde defter çalışmalarına olan ilginin artış ve azalış eğilimi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan bu grafik, defteroloji çalışmalarının metodolojisindeki

süreklilik ve değişimleri de değerlendirebilmeyi mümkün kılmıştır. Bu çerçevede tespit ettiğimiz en eski tarihli tez, Muzaffer Arıkan'ın "Hicrî 867 Tarihli Ankara Tahrir Defteri" başlıklı çalışmasıdır. Bu veriye göre Barkan ve İnalcık vd. ile başlatılan tahrir defteri çalışmalarının tezler ile ilgili ayağı, 1958 tarihinde Arıkan tarafından yapılmış tez ile başlamaktadır. Adı geçen tahrir defteri çalışmasından bugüne 65 yıl gibi görece uzun bir zaman geçmiş ve 58'de Arıkan ile başlayan başlangıç evresi 90'lı yıllara kadar sürmüştür. Bu dönemde yapılan toplam 21 tezin 10'u doktora, 11'i yüksek lisans tezidir. Bu çalışmalar genel olarak "16. Yüzyılda ... Sancağı" ve "... Tarihli Tapu-Tahrir Defterine Göre ... Kazası" türünde defterlerin isimleri ve ihtiva ettikleri yüzyıllara göre başlıklar almıştır. 90'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar devam eden on yılda ise tahrir defteri çalışmaları bambaşka bir görünüme kavuşmuştur. Bu sebeple 90'lı yılları tahrir defteri çalışmalarının altın çağı olarak nitelendirmek yanlış olmasa gerektir. Altın çağını yaşayan tahrir defteri çalışmalarının orta evresinde yapılan toplam 102 tezin 42'si doktora 60'ı yüksek lisansdır. Bu dönemde yapılan tezlerin isimleri, başlangıç dönemindeki tezler ile benzer şekilde "defterlerin isimleri" ve "yüzyıllara" göre şekillenmiştir. Defter çalışmalarında 21. yüzyıl başlangıcından (2000'li yıllardan) itibaren (2010'a kadar) geçiş evresine girilmiştir ki bu dönemdeki toplam 65 tezin, 20'si doktora 45'i yüksek lisans tezidir. 90'lı yıllarda defter çalışmalarında görülen artış, 21. yüzyılın başında düşmeye başlamıştır. Bu yüzyılda defteroloji sahasında tez yapılma oranında özellikle 2004 (11 tez) ile 2007 (11 tez) yıllarında yoğunluk gözlenirken diğer yıllar stabil bir görünüm içinde kalmıştır. Geçiş evresindeki tezlerde, önceki dönemlerle benzer (defter adı ve yüzyıl) isimlendirmeler devam etmekle birlikte "... numaralı mufassal tahrir defterine göre 1571-1572 yıllarında ... Sancağı" ya da "...-... asırlarda ...kazası (1453-1544)" isimli örneklendirmelerde görüldüğü üzere "tarihlendirme" usulü de etkin olmaya başlamıştır. 2010 yılından itibaren başlattığımız günümüz evresinde yapılan toplam 116 tezin 37'si doktora 79'u yüksek lisans tezidir. Yüzyılın başlangıcında görülen belirgin düşüş 2010'lı yıllarda devam etmekle birlikte 2019'dan itibaren defter çalışmaları tekrar hız kazanmıştır. Günümüz evresindeki tezlerin isimlendirmelerinde yüzyıl ve defter ismi şeklindeki adlandırmadan büyük oranda uzaklaşmış ve "...iskân ve nüfus (1486-1583)" örneğinde olduğu gibi başlangıç ve bitişi gösteren "tarihlendirme" yöntemine eğilim artmıştır.

Tablo 1: Tezlerin Üniversite ve Yıllara Göre Dağılımı

Üniversitesi	Tarihi	Sayısı	Enstitüsü	Üniversitesi	Tarihi	Sayısı	Enstitüsü	
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2013	1	SBE	Gaziantep Üniversitesi	2014	1	SBE	
Adıyaman Üniversitesi	2014	3	SBE		Gaziosmanpaşa Üniversitesi	2017	1	SBE
Adnan Menderes Üniversitesi	2018	2	SBE			2011	2	SBE
Afyon Kocatepe Üniversitesi	2008	2	SBE	Hacettepe Üniversitesi	2014	1	SBE	
	2012	1	SBE		1988	1	SBE	
	2014	1	SBE		1992	1	SBE	
Akdeniz Üniversitesi	2016	1	SBE	Hitit Üniversitesi	2005	1	SBE	
	2000	1	SBE		2006	1	SBE	
Anadolu Üniversitesi	2008	1	SBE		2007	1	SBE	
	1994	2	SBE		2012	1	SBE	
	1999	2	SBE		2013	1	SBE	
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2007	1	SBE		2018	1	SBE	
	2021	1	LEE	2019	1	TAE		
Ankara Üniversitesi	2022	1	LEE	Hatay Mustafa Kemal	2019	1	SBE	
	1958	1	DTCF	Hitit Üniversitesi	2019	1	SBE	
	1974	1	SBE					

	1984	1	DTCF		2020	1	SBE
	1987	1	SBE	İğdır Üniversitesi	2023	1	SBE
	1989	1	SBE		2004	1	SBE
	1991	1	SBE		2006	1	SBE
	1992	2	SBE	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	2012	1	Ekonomi
	1993	7	SBE		2013	1	Ekonomi
	1994	1	SBE		2018	1	Ekonomi
	1996	1	SBE		2019	1	Ekonomi
	1997	1	SBE		1990	1	SBE
	1998	2	SBE	İnönü Üniversitesi	1992	2	SBE
	1999	1	SBE		1997	1	SBE
	2000	1	SBE		2002	1	SBE
	2002	2	SBE		2006	1	SBE
	2005	1	SBE	İstanbul Aydın Üniversitesi	2021	1	LEE
	2007	2	SBE	İstanbul Medeniyet	2022	1	LEE
	2014	1	SBE	İstanbul Şehir Üniversitesi	2020	1	SBE
	2018	1	SBE		1974	2	Ede.F
	2021	1	SBE		1977	1	Ede.F
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	2017	1	SBE		1980	1	SBE
	2021	2	SBE		1985	1	SBE
	2022	2	SBE		1986	1	SBE
	2023	1	SBE		1988	1	SBE
	1980	1	SBE	İstanbul Üniversitesi	1991	2	SBE
	1990	1	SBE		1993	1	SBE
	1995	1	SBE		1995	2	SBE
Atatürk Üniversitesi	1996	1	SBE		1996	4	SBE
	1998	3	SBE		1997	2	SBE
	1999	1	SBE		1998	1	SBE
	2000	1	SBE		1999	1	SBE
	2004	1	SBE		2004	1	SBE
	2005	1	SBE		2005	1	SBE
	2010	1	SBE		2023	1	SBE
Bahçeşehir Üniversitesi	2018	1	SBE		2015	1	SBE
	1996	1	SBE	Kafkas Üniversitesi	2019	1	SBE
Balıkesir Üniversitesi	2015	1	SBE		2020	1	SBE
	2021	1	SBE		2021	1	SBE
	2023	1	SBE		2022	2	SBE
	2019	1	SBE		2023	2	SBE
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	2020	1	SBE	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2005	1	SBE
	2022	1	SBE		2015	1	SBE
Boğaziçi Üniversitesi	2021	1	SBE	Kastamonu Üniversitesi	2019	1	SBE
Bursa Uludağ Üniversitesi	1997	1	SBE	Kırıkkale Üniversitesi	1997	1	SBE
	2023	2	SBE		2000	1	SBE
Çanakkale Onsekiz Mart	2018	1	SBE	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	2022	1	LEE
Çankırı Karatekin	2020	1	SBE		2006	1	SBE
Dicle Üniversitesi	2000	1	SBE	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2009	1	SBE
	2008	1	SBE		2012	1	SBE
	2009	1	SBE		2015	1	SBE
Dumlupınar Üniversitesi	2011	1	SBE		2021	1	SBE
	2015	2	SBE		1986	1	SBE
	2018	1	SBE	Marmara Üniversitesi	1989	1	SBE
	2019	2	SBE		1990	2	SBE
Ege Üniversitesi	1993	1	SBE		1991	4	SBE
	1994	1	SBE		1993	1	TAE

	1995	1	SBE		1994	2	SBE
	1999	2	SBE		1997	1	SBE
	2006	1	SBE		1998	1	SBE
	2014	1	SBE		2018	1	TAE
	2017	1	SBE		2021	1	TAE
Erciyes Üniversitesi	1995	1	SBE		2007	1	TAE
	2009	1	SBE	Mimar Sinan Güzel	2016	1	SBE
	2017	1	SBE	Necmettin Erbakan	2018	1	SBE
	2020	1	SBE		1990	1	SBE
Erzurum Teknik	2021	1	SBE		1991	1	SBE
Fırat Üniversitesi	1987	1	SBE	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1992	2	SBE
	1989	1	SBE		1993	1	SBE
	1992	1	SBE		1994	3	SBE
	1993	1	SBE		1996	1	SBE
	1995	1	SBE		1997	1	SBE
	1996	4	SBE			2013	1
	1998	3	SBE	Ordu Üniversitesi	2015	1	SBE
	1999	1	SBE		2016	1	SBE
	2000	1	SBE		2019	1	SBE
	2003	1	SBE		2022	2	SBE
	2004	1	SBE	Sakarya Üniversitesi	2003	1	SBE
	2006	2	SBE		2004	4	SBE
2022	1	SBE	2006		1	SBE	
Gazi Üniversitesi	1985	2	SBE		2007	1	SBE
	1986	1	SBE		2008	1	SBE
	1994	1	SBE		2010	1	SBE
	1998	1	SBE		2011	2	SBE
	1999	1	SBE	2013	1	SBE	
	2000	1	SBE	2019	1	SBE	
	2002	1	SBE	Selçuk Üniversitesi	1992	2	SBE
	2004	3	SBE		1993	4	SBE
	2006	1	SBE		1995	1	SBE
	2007	5	SBE		1996	1	SBE
	2008	2	SBE		1998	1	SBE
	2009	2	SBE		1999	1	SBE
	2010	2	SBE		2002	2	SBE
	2011	1	SBE	2010	1	SBE	
	2012	2	SBE	2019	2	SBE	
	2013	1	SBE	2022	1	SBE	
	2014	1	SBE	Süleyman Demirel Üniversitesi	2001	1	SBE
	2015	2	SBE		2017	1	SBE
2016	1	SBE	Uşak Üniversitesi	2019	3	SBE	
2019	1	SBE	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1997	2	SBE	
2020	1	SBE		2000	1	SBE	

Yukarıdaki tabloda defteroloji sahasına giren lisansüstü tezlerin Türkiye’deki üniversitelere göre dağılımı, sahadaki yoğunluk haritası ve kümelenme grafiği çıkarılmaya çalışılmıştır. Bugün itibariyle (Aralık-2023) Türkiye’de 208 üniversite (devlet-vakıf) bulunmaktadır. Türkiye’deki Üniversiteleri, kuruluş tarihleri itibariyle erken tarihlerde ve muhtelif zamanlarda kurulan köklü üniversiteler, 1992 ve 2006 yıllarında kurulanlar ile 2010’lu yıllardan itibaren gittikçe sayıları artan vakıf ve devlet Üniversiteleri şeklindeki bir zaman kategorisi içinde değerlendirmek mümkündür.

Defteroloji sahasında üretilen tezlerin yapıldıkları yerler kategorize edildiğinde, tezlerin 55 farklı üniversiteye dağıldığı görülmektedir ki buna göre Türkiye'deki hemen hemen her 4 üniversiteden birinde tahrir defterine dayalı çalışma yapılmış olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Sahada, başlangıç evresinden günümüze kadar tahrir defterine dayalı tez yapılan üniversiteler içinde Gazi, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri başı çekmektedir. 1982 yılında kurulan Gazi Üniversitesi tahrir defterlerine dayalı yapılan 33 tez ile ön sırada yer alırken bu rakama, 2018 yılında Gazi Üniversitesinden ayrılarak kurulan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesini de eklediğimizde bu sayı toplamda 35 olmaktadır. Gazi'yi 30 tez ile Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi (23 tez), Fırat Üniversitesi (19 tez), Selçuk ve Marmara Üniversiteleri (16'şar tez) izlemektedir. Defteroloji sahasındaki tez sıralamasında diğer üniversitelere göre daha geç bir tarih olan 1992'de kurulan Sakarya Üniversitesi, yapılan 13 tez ile dikkat çekmektedir. Sakarya Üniversitesini, daha uzun bir geçmişe sahip olan Atatürk Üniversitesi (12 tez), Ondokuz Mayıs Üniversitesi (10 tez), Hacettepe Üniversitesi (9 tez), Ege Üniversitesi (8 tez), İhsan Doğramacı Bilkent ve İnönü Üniversiteleri (6'şar tez) ve Anadolu Üniversitesi (5 tez) izlemektedir. Defteroloji sahasında 90'lı yıllardaki yoğunlaşmanın temel dinamiğini, bu üniversitelerde yapılan tezlerin oluşturduğu görülmektedir.

90'lardan önce görece daha erken dönemde kurulmuş olan, defteroloji sahasında tez yapılmış ama pek de üretken olmadığını değerlendirdiğimiz üniversiteler ise Yüzüncü Yıl ve Uludağ Üniversiteleri (3'er tez), Erciyes Üniversitesi (4 tez); Gaziantep ve Karadeniz Teknik Üniversiteleri (2'şer tez) ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesidir (1 tez). Adı geçen bu üniversitelerdeki tezlerin çoğunluğunun son on yılda yaptırıldığını da eklemeliyiz.

Türkiye'de 1992'de kurulmuş üniversitelerde tahrir defterleri esas alınarak yaptırılmış tezlerin içinde ilk sırayı Sakarya Üniversitesi almıştır. Sakarya Üniversitesinde 2003 ile 2019 yılları arasında yapılmış 13 tezin 8'inin danışmanlığını Prof. Dr. Yücel Öztürk yürütmüştür. Ayrıca mezkûr üniversitedeki tezlerin 1'i hariç diğerlerinin Anadolu coğrafyasının dışında kalan başta Balkanlar olmak üzere Osmanlı'nın doğu ve kuzey sınırlarını konu aldığı görülmüştür. 1992'de kurulmuş diğer üniversitelerdeki durum ise daha az yoğunluk göstermektedir. Buradaki liste Dumlupınar ve Kafkas Üniversiteleri (8'er tez), Adnan Menderes ve Manisa Celal Bayar Üniversiteleri (5'şer tez), Abant İzzet Baysal ve Balıkesir Üniversiteleri (4'er tez); Gaziosmanpaşa Üniversitesi (3 tez 2011/2014); Afyon Kocatepe, Süleyman Demirel ve Kırıkkale Üniversiteleri (2'şer tez) ile Çanakkale Onsekiz Mart ve Hatay Mustafa Kemal Üniversiteleri (1'er tez) olarak devam etmektedir. Bu üniversitelerdeki tezlerin 2000'li yıllarda yapıldığı görülmektedir ve bu durum özellikle 2010'lardan sonra hız kazanmaktadır.

2006/2007'de kurulmuş olan üniversiteler içinde Ordu Üniversitesi son on yılda yaptırdığı 6 tez ile dikkat çekerken onu Uşak ve Bilecik Şeyh Edebali Üniversiteleri (3'er); Adıyaman ve Hitit Üniversiteleri (2'şer tez); ile Kilis 7 Aralık, Çankırı Karatekin, İstanbul Aydın Üniversitesi ve Kastamonu Üniversiteleri takip etmektedir. 2010'da kurulmuş olup diğer üniversiteler ile karşılaştırıldığında görece daha kısa bir sürede yaptırdığı 5 tez ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ön plana çıkarken Erzurum Teknik Üniversitesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul Aydın, Mimar Sinan Güzel Sanatlar ve Necmettin Erbakan Üniversitesinde 1'er tez yaptırılmıştır.

Osmanlı dönemi kent tarihi ile sosyo-ekonomik ve nüfus yapılarını konu alan tahrir defterine dayalı tezlerin metodolojisinin değerlendirildiği çalışmamızda, defterlerdeki verilerin ele alınış şekline göre tezler/çalışmalar öncelikle betimsel ve problematik olmak üzere iki eksenle sınıflandırılmıştır. Ek olarak, transkripsiyon ve değerlendirme ile dokümantasyon alt başlıkları da tezleri değerlendirmek için kullanılan diğer kriterler olmuştur.

1. Betimsel nitelikteki tezler temel olarak bir bölge, yöre ya da kente dair tasvirî nitelikte olan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür bir çalışma, tez konusu olan mekânın, sosyo-ekonomik, siyasî ve idarî yapısının durumu ve belli bir dönemdeki kesitini sunmaktadır ki bu nitelik belge odaklı olmanın ortaya koyduğu bir tutum şeklinde ortaya çıkmakta ve tez çalışmasının temel problemi “a” mekânı olan bir kazanın arşiv verilerine göre “b” zamanı olan bir yüzyıldaki idarî, iktisadî, sosyal yapısı, vakıf eserleri veya fiziki yapıları nelerdi? gibi sorulara dönüşmektedir. Fazlasıyla tasvirî bir anlatımı doğuran bu çalışma metoduna yönelimin en önemli nedeni, akademik çevrede daha önce kabul görmüş bazı yerel tarih çalışmalarının geçerli ve risksiz standart olarak görülmesi, böylece “şablon” hâline getirilmesidir. Bu tutum temelde tahrir defteri ile beraber kullanılan diğer defterlerdeki sayısal bilgilerin de olduğu gibi aktarılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.¹⁹ Bu nitelikteki tez çalışmalarında temel amaç, arşiv belgelerindeki verileri sunmak ve rakamları belli başlıklar altında yorumlandığı bir döngü oluşturmaktadır. Benzer içerik planına sahip olan betimsel nitelikteki tez çalışmalarında, konu da benzer üst ve alt başlıklara sahiptir. O halde defter çalışanlarının ortaya çıkardıkları harita ne idi? diye sorulabilir.

İmparatorluk coğrafyasının bir yöre, bölge ya da kentine dair olan bu tür tezlerde “Kaynaklar” başlığı altında çalışmada kullanılan tahrir defterleri “mufassal defterler” ve “icmâl defterler” olarak tanıtılmakta ve detaylandırılmaktadır. Bu nitelikteki tezlerde, defteroloji alt biliminin temel arşiv malzemesi olan tahrirlerin dışında Osmanlı arşivinde bulunan başka defter ya da belge serileri de kullanılmıştır. Bu kapsamda ilgili çalışmalarda kullanılan tımar ve zeamet ruznamçe defterleri, mühimme defterleri, ahkâm defterleri ve şer’iye sicilleri ve diğer vesikalar da tezin kaynaklar başlığı altında tanıtılmaktadır.

Betimsel çalışmaların içerik planına göre ilk olarak “Osmanlı öncesi ...” başlığı altında, ilgili yerin Osmanlı hâkimiyetine girişine kadarki tarihi ele alınmaktadır. Bu kısımdan sonra asıl olan tahrir defteri ile ilgili verilerin değerlendirildiği bölümler gelmektedir. Tahrir defteri verilerine göre ilgili yerin “iskân/yerleşme ve nüfus”, “idarî ve askerî yapısı”, “iktisadî yapı/ekonomik durum”, “sosyal ve dinî yapılar” vb. başlıkları altında konu idarî yapı, nüfus özellikleri, iktisadî ve sosyal durum olarak detaylandırılmakta ve çalışılan yerleşim ya da bölgenin konumuna göre sancak/kaza idaresi, görevlileri ve idarî taksimatı ele alınmaktadır. Tezlerin yerleşme ile ilgili bölümünde ise şehir, kasaba, köyler, çiftlikler ve konar-göçer unsurlar ele alınırken nüfus başlığı altında o yerin nüfusu, tahrir verileri üzerinden tahmin edilerek, şehirdeki nüfus artışı ve nüfus artışı ile birlikte nüfusu oluşturan öğeler, şehirdeki mahalle sayısı ve mahallelerdeki ortalama hane sayısı çıkarılmaya çalışılmaktadır. Tezlerin iktisadî/malî/ekonomik yapısıyla ilgili bölümlerinde ise ticaret, tarım ve toprak sistemi gibi hususlar ele alınmaktadır. Betimsel çalışmaların genel karakteristiğine göre kullanılan defterlerin kanunnameleri ve defterlerin içeriklerini gösteren eklerle tezler tamamlanmaktadır. Mesela “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Prizren Sancağı”²⁰ isimli doktora

¹⁹ Avcı-Dağ, “Yerel Tarih Yazıcılığı...”, 27-28.

²⁰Hanife Alaca, “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Prizren Sancağı” (doktora tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2017).

tezinin ekler kısmında “1570 Tarihli Prizren Kanûnnâmesi, 1590 Tarihli Prizren Kânûnnâmesi, Mehmed Paşa Vakfıyesi, Kukli Mehmed Bey Vakfıyesi, 1522 Tarihli Tahrir Defterine (BOA, TD 92) Göre Prizren Sancağı, 1530 Tarihli Muhasebe-i İcmal Defterine (BOA, TD 167) Göre Prizren Sancağı, 1550 Tarihli Tahrir Defterine (BOA, TD 368) Göre Prizren Sancağı, 1580 Tarihli Tahrir Defterine (BOA, TD 1029) Göre Prizren Sancağı, 1590 Tarihli Tahrir Defterine (KK 55) Göre Prizren Sancağı” başlıkları altında kullanılan tahrir defterlerinin kanunnameleri ve verilerin paylaşıldığı görülmektedir.

Betimsel tezlerin karakteristik özelliği, imparatorluk coğrafyasından herhangi bir mekânın, klasik dönemin herhangi bir yüzyılı (özellikle 16. yüzyıl) çerçevesinde sosyo-ekonomik, nüfus ve idarî yapısının tasvirî olarak anlatımına dayanması gösterilebilir. Netice itibariyle birbirine benzeyen tez isimleri de taşıyan betimsel tezlerde, içerik planları da ana bölüm başlıkları ve alt bölüm başlıkları da benzer biçimde şekillenerek bir yerleşim yerinin idarî, yerleşim, nüfus ve iktisadî yapısı ortaya konulmuş ya da yukarıda ifade ettiğimiz üzere betimlenmiş yani tasvir edilmiştir. Bu kısımda son olarak, tahrir defterlerine dair yapılmış çalışmaların büyük kısmının betimsel nitelikte olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır.

2. Defteroloji sahası içinde *problematik* çalışmalar olarak değerlendirilebilecek tezler, betimsel tezlere göre nispeten sınırlı sayıda kalmaktadır. Türkiye’deki belge kullanımına dayalı bir araştırmanın sonuçlarına göre tarihçilerin çoğu belgeden aktarma yoluyla çalışmalarını yapmaktadır. Bu tür çalışmalarda teorik bir altyapı bulunmadığı gibi belge tenkidinin de titizlikle yapılmadığı tespit edilmektedir.²¹ Tahrir defteri gibi kaynakların transkripsiyonuna ve değerlendirilmesine dayalı bir diğer ifade ile defterlerin olduğu gibi yansıtılması yerine üzerinde titiz bir şekilde çalışılarak aktarılmasına dayanan “bilinenden bilinmeyenlerin ortaya çıkartılması için kaynaklar” olarak ifade edebileceğimiz defteroloji sahasında defterler kendilerini bekleyen sorulara ihtiyaç duymaktadırlar.²² Bu çerçevede tahrir defterleri esas alınarak yapılan araştırmalarda defterlerin bir problem etrafında kullanımı da değerlendirilmiştir. Buna göre problematik çalışmaların temelinde yine tahrir defterleri bulunmakla birlikte tezlerin metodolojisini bir probleme, bir soruya cevap vermek oluşturmaktadır. Bu sebeple probleme veya cevap aranan soruya göre ilgili tezlerin içerik planları değişmektedir. Şöyle ki, problematik çalışmalarda soruna şekillenen bir durum ve bir içerik planı söz konusudur. Mesela, “Pomaklar: 15. Yüzyılda Batı Rodoplar'da İslam'a Geçiş” isimli tezde,²³ Osmanlı'nın hâkimiyeti altında olan bir coğrafyanın, Batı Rodop'ların nasıl Müslüman olmaya başladığı incelenmektedir. Tezde Osmanlı'nın Balkanlar'daki yayılmasına bağlı olarak, Bosna ve Arnavutluk'un fetihlerinin ve de İslamlaşma sürecinin başlamasıyla, Rodoplar'ın bu süreçteki önemi ve de yeri değerlendirilmektedir. Osmanlı'nın Batı Rodop coğrafyası için direkt bir fetih çalışması ve İslamlaştırma için özel bir çabası olmamasına rağmen, bölgede yaşayan Pomaklar 15. yüzyılda Müslüman olmaya başlamışlar ve bu geçiş tahrir defterleri temel alınarak açıklanmıştır. Bu amaçla tezde 1445, 1464/5, 1478/9 tarihli tahrir

²¹ Bunun için bkz. Fatma Acun, “Tarihin İnşası Sürecinde Belge ve Kullanımı,” *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler (18-20 Mart 2010)*, Ed. Mehmet Öz, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 2011). 91-100.

²² Muhammed Dağ, “Annales Ekolü’nde Sorun Odaklı Tarihçilik: Büyük Adam Tarihçiliğinden Her Şeyin ve Herkesin Tarihine,” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 55 (2023): 208.

²³ Dilara Avcı, Pomaklar, “15. Yüzyılda Batı Rodoplar'da İslam'a Geçiş” (yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 2019).

defterlerinden hareketle, bölgedeki Pomak yerleşim birimlerinin İslamlaşma sürecine tanık olunmakta ve de zorla İslamlaştırma teorileri geçersiz kılınmaktadır.

Problematik bir zeminde değerlendirebileceğimiz bir doktora çalışması “II. Murad Dönemine Ait Tahrir Defterlerinin Yayına Hazırlanması ve Bu Malzemeye Göre Tımar Sistemi, Demografi, Yerleşme ve Topoğrafya Üzerinde Araştırmalar”²⁴ isimli tezdır. Erken 15. yüzyıl tahrir defterlerine göre tımarın yapısı ve organizasyonunun incelendiği doktora tezinde, bölgedeki tımar sistemindeki muamelat işlemleri ve sipahiler “kimler tımar alır? tımarların menşei” başlığı altında incelenmiştir. Buna göre tezde evvela Hristiyan sipahiler sonrasında İslamlaşma süreci ile Balkanların İslamlaşmasını doğal kılan Osmanlı icraatları ya da yerli aristokrasi ve Hristiyan zümrenin Osmanlı tımar sistemine entegrasyonu ele alınmıştır. Hristiyan aristokrasisi ve sipahilerin, Osmanlı tımar kadrolarına alınmaları ve İslamlaştırma durumu incelenmiş, bu süreci ve nasıl oluştuğunu çözebilmek için tahrir defterindeki veriler kullanılmıştır. Elde edilen veriler ile çalışmada on beşinci asrın ilk yarısında Rumeli’deki Osmanlı kaleleri, kale erleri, kale erlerine tevcih edilen tımarların keyfiyeti ile voynuklar, derbendler ve uç beyleri ele alınarak veriler toponomik ve onomastik bakımdan değerlendirilmiş ve bölgede Osmanlı iskânının koşulları ve niteliği ortaya çıkarılmıştır.

“Diyarbakır Yöresi Alevi Ocakları: Tarih, İnanç ve Gelenek”²⁵ isimli bir başka tezde ise yöredeki Alevi ocaklarına mensup toplulukların, tarihî süreç içerisindeki durumları hakkında yazılı ve sözlü kaynaklar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu sürecin değerlendirilmesinde 1518, 1524 ve 1564-1568 yıllarına ait tahrir defteri kayıtları ve saha çalışmalarında şahsî arşivlerden elde edilen şecerenâme, icâzetnâme ve erkân defteri gibi belgeler de sözlü tarih ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Problematik merkezli çalışmalara son bir örnek olarak “Ordu'ya Ait İki Mufassal Tahrir Defteri Üzerine Metodolojik Bir Tahlil Denemesi”²⁶ isimli yüksek lisans tezi verilebilir. Bu tez çalışmasını diğer örneklerden ayıran özellik, tahrir defterlerinin tutulma pratiğine yönelik bir problematik içermesidir. Buna göre çalışmada Ordu ve yöresine ait 1598 tarihli müsvedde olarak kalmış olan mufassal tahrir defteri ile 1613 tarihli mufassal tahrir defterine dair metodolojik bir tahlil denemesi yapılmaktadır. Bunun için 1613 tarihli mufassal defterin 1598 tarihli müsvedde defterin beyaza çekilmiş hali mi; yoksa yeni yapılmış bir tahririn sonucu mu? probleminden yola çıkmıştır. Öncelikle her iki tahrir defterinin kaynak değeri üzerine bir tenkit yapılmış ve dönemin siyasal ortamı ile 1613 tarihli defterin mukaddimesinde yer alan Kâtip Kâsım'ın ifadeleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında ise defterler arasındaki problemin çözümü her iki tahrir defterindeki verilerin süreklilik ve değişim kavramları çerçevesinde karşılaştırılması yoluna gidilmiştir.

3. Sahada son yılların yeni araştırma metodolojileri kapsamında değerlendirilebilecek tezlerde dikkat çekmektedir. Geçmişten bugüne Türkiye’de yapılmış tahrir defteri çalışmalarında bilişim teknolojisinin kullanımına bağlı olarak verilerin değerlendirilmesi kolaylaşmış ve idarî, sosyo-ekonomik ve nüfus kayıtları rahatlıkla tasnif edilebilmiştir. Ancak bilişim teknolojisinin verimli olarak kullanılması uzun bir zaman dilimine yayılmıştır. Bu hususta 80’li yıllardan itibaren tarihçiler, özellikle defterlerle çalışan tarihçiler, verilerini işlemede bilgisayarın önemine dikkat

²⁴Uğur Altuğ, “II. Murad Dönemine ait Tahrir Defterlerinin yayına hazırlanması ve bu malzemeye göre tımar sistemi, demografi, yerleşme ve topoğrafya üzerinde araştırmalar” (doktora tezi, Gazi Üniversitesi 2010).

²⁵Bülent Akın, “Diyarbakır Yöresi Alevi Ocakları: Tarih, İnanç ve Gelenek”, (doktora tezi, Ege Üniversitesi, 2017).

²⁶Leyla Aksu, “Ordu'ya Ait İki Mufassal Tahrir Defteri Üzerine Metodolojik Bir Tahlil Denemesi” (yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015).

çeken çalışmalar yapmışlardır. 80’li yıllarda bilgisayar “- tarihçiyi telaşlandırmaması gereken bir deyim - gerek istatistiki gerekse diğer türden veriyi ustalıklı şekilde işleme için kullanılan elektronik veri - işlem makinasının kullanım bilimi” olarak, verilerin işlenip sorulara cevap veren bir araç olarak sahaya sunulmaktadır.²⁷ Bu tarihlerde bilgisayar nüfus, fiyatlar, vergiler, üretim gibi sosyal ve iktisadî hayatla ilgili konularda son derece zengin olan arşiv malzemesi ile çalışan, çalışmalarını kısa sürede tamamlamak ve daha isabetli sonuçlar elde etmek bakımından büyük kolaylık sağlayacağı yönünde deftercilerin de dikkatini çekmiştir.²⁸ Bilgisayarın defteroloji çalışmalarına dâhil olması ile bir livanın ya da bölgenin ekonomik ve sosyal durumunun anlaşılabilmesi için uzun mesailer harcanarak verilerden sonuç çıkarmak ya da çıkaramamak yerine istatistiki metotların kullanıldığı ve çalışılan bölgenin haritası üzerinde ya da ayrı grafiklerde yerleşme, üretim, nüfus yoğunluğu ve demografik yapıların işlendiği programlar hazırlanmıştır.²⁹

Bugün bilgisayar kullanımının son derece artması ile birlikte tarih alanında, verilerin kullanımına dair programlar üzerindeki gelişmeler sahada yapılan tezlerle de yansımaktadır. Mesela “XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Şehirleri ve İdarî Teşkilat: Osmanlı Çalışmaları İçin Bir Dijital Tarih Uygulaması”³⁰ isimli tez çalışması dijital beşeri bilimler ve dijital tarihin yeni bir disiplin olarak ortaya çıkması çerçevesinde tasarlanmıştır. “Masa başı bireysel arşiv çalışmalarının ötesine geçerek, farklı disiplinlerle işbirliği içerisinde online araştırma ortamı sağlayan bu yeni akademik alan tarihsel araştırmaların erişilebilir, sürdürülebilir ve anlaşılabilirliğini artırmak” amacıyla bugünün dünyasında hızlı ve etkili yöntemlerle yapılacak araştırmalar için yüksek potansiyele sahip olan Osmanlı’nın devasa arşiv kaynakları için dijital metodolojilerin henüz yeterince kullanılmadığını göstermektedir. Bu amaçla 16. yüzyılın ilk yarısındaki Osmanlı idarî ve taşra teşkilatı, kanunname ve kadıasker kayıtları gibi hukuki belgeler ve tahrir defterleri gibi vergi sistemine dair kaynaklar kullanmak suretiyle haritalandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmayı diğer tahrir çalışmalarından ayırarak alana olan metodolojik katkısını, Coğrafi Bilgi Sistemi (GBS) programı ArcGIS ile arşiv verilerini dijital olarak haritalamak, online erişilebilir ve güncellenebilir bir veritabanı hazırlamak şeklinde değerlendirebiliriz.³¹

4. Defteroloji alanında yapılan tezlerin bir kısmı ise, defterlerin *transkripsiyonuna ve değerlendirilmesine* dayalıdır. Bu çerçevede Douglas Howard’ın Yükseköğretim Kurulu (YÖK) internet sitesinde yer alan tezlerin özetlerinden hareketle sancak düzeyindeki çalışmaların popüler

²⁷ Smelser-Davisson, “Tarihçi ve Bilgisayar Karmaşık Hesaplamaya Basit Bir Giriş,” Çev.: Ramazan Acun, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986): 235-239; Bu yıllar Batı’da tarihçi ve bilgisayar ilişkisi üzerinde çalışmaların olduğu zamanlardır. Bkz. Emmanuel Leroy Ladurie, “Tarihçi ve Bilgisayar”, Derleyen: Ayşe Özberki, *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde* (İstanbul: 1985).

²⁸ Mehmet Ali Ünal, “Tahrir Defterlerinin Bilgisayarla Değerlendirilmesi Konusunda Bazı Program Denemeleri,” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2/1 (1987): 148.

²⁹ Hasan Bahar, “Osmanlı Tahrir Defterleri Çalışmalarındaki Gelişmeler Üzerine Gözlemler,” *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies* XVI (1996): 61-62.

³⁰ Fatma Aladağ, “XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Şehirleri ve İdarî Teşkilat: Osmanlı Çalışmaları İçin Bir Dijital Tarih Uygulaması” (yüksek lisans tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2020).

³¹ Bu konuda bkz.: Fatma Aladağ, “Dijital Beşeri Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi,” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36, (2020/2): 773-796; Fatma Aladağ, “Dijital Şehir Tarihi ve Osmanlı Çalışmaları,” Ed., Yunus Uğur, *Dijital Beşeri Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları* (İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2023): 135-173. Bu tez çalışmasında ele alınan dijitalleşme süreci, son yıllarda tarih alanında yapılan projelerle ele alınmakta ve bu tür çalışmalarda “tek tek obje ve eserleri tanıtmak ve kataloglamak yerine bütün veriyi birbiri ile bağlı bir şekilde ortaya koymak şeklinde” bir yöntem benimsenmektedir. Dijitalleşme sürecini genelde beşeri bilimler ve özele Osmanlı tarihi çalışmalarında ele alan bir çalışma için bkz. Yunus Uğur, “Kültürel Miras Örneğinde Dijital Beşeri Bilimler ve Dijital Osmanlı Çalışmaları,” Ed., Yunus Uğur, *Dijital Beşeri Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları*, (İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2023): 27-45.

bir tez konusu olmaya devam ettiği ve bu çalışmanın çoğu hâlâ kayıtların çok az analiz içeren transkripsiyonları ile sınırlı olarak değerlendirildiği³² makalesindeki ifadelerini teyit etmekteyiz. Bu cümleden olarak betimsel ve problematik çalışmaların dışında kalan tezlerin büyük çoğunluğu “...numaralı ...mufassal tahrir defteri transkripsiyonu ve değerlendirmesi” şeklinde başlıklar taşımaktadır. Bu gruptaki tezlerin bir kısmı “14 Numaralı Sivas Mufassal Tahrir Defteri Transkripsiyonu”³³ başlıklı çalışmada olduğu gibi doğrudan ilgili tahrir defterinin transkripsiyonunu içermekte ve çalışmalar kullanılan tahrir defterlerinin orijinal görüntülerinin eklenmesi ile son bulmaktadır. Betimsel ifadesi ile tanımlanan bu türdeki tezlerin genellikle yüksek lisans kategorisinde olduğu görülmektedir.

Transkripsiyona dayalı çalışmaların çoğunluğunda yerleşim yerinin betimsel bir görünümü verilmekte ve ilgili çalışma defter transkripsiyonu ile tamamlanmaktadır. “... Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre ... Nahiyesi” şeklinde isimler taşıyan bu metodolojideki tezleri betimsel ve transkripsiyona dayalı çalışmalar şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu çalışmalarda bir yerleşim yerinin idarî yapısı, yerleşme ve nüfusu ile iktisadî durumunun ele alındığı bölümler ilgili tezlerin betimsel kısmını, ekler başlığı altındaki bölüm ise defterlerin transkripsiyonunu oluşturmaktadır. “47 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi”³⁴ isimli çalışma betimsel ve transkripsiyon türündeki tezlerden biridir. Bu çalışmanın temel kaynağını oluşturan çalışmada 47 numaralı Tahrir Defteri temel alınarak Simav Nahiyesi'nin coğrafi, tarihî, idarî, nüfus ve iktisadî durumu hakkında tespitler yapılmıştır. Buna göre nahiyeye 51 köye ve 7 mezraaya taksim edilmiş, merkezi ise idarî bakımdan 3 mahalleden meydana gelmiştir. Ayrıca Simav Nahiyesi'ndeki nüfus yaklaşık olarak 16131 kişi olarak hesaplanmıştır. İktisadî bakımdan Simav Nahiyesi'nde hububat üretimine önem verildiği, sebze ve meyve de yetiştirildiği ortaya konulmakta, bu zirai üretime ek olarak küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve arıcılık da tespit edilmektedir.

5. Tahrir defterlerinin temel alındığı tezlerdeki bir diğer metodolojik yaklaşım *dokümantasyona* dayalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür tezlerin metodolojisinde ortak olan ve dikkat çeken husus tahrir defteri ya da defterlerinden nüfus, yerleşme ve iktisadî yapıya dair elde edilen verilerin dökümünün tablolar, grafikler ve uzun listeler halinde yapılmasıdır. Mesela “Sofya Sancağı (1520-1580)”³⁵ isimli tez çalışmasında 1526, 1527-28, 1544, 1570-71, 1573-74 ve 1580-81 tarihli mufassal tahrir defterleri temel alınarak iskân yerleri, nüfus durumu ve iktisadî yapıya dair döküm yapılmış ve veriler tablolar halinde gösterilmiştir.

Dokümantasyon tezlerin bir kısmı, defter transkripsiyonlarını da kapsamaktadır. Bu türden tezleri *dokümantasyon ve transkripsiyon* çalışmalar olarak da tanımlamak mümkündür. “Borçalı ve Kazak'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1728 tarihli Tiflis mufassal defterine göre)”³⁶ başlıklı doktora tezinde Tiflis-Gence arasında yer alan kadim bir Türk vatani olarak Borçalı-Kazak'ın sosyo-ekonomik yapısı ele alınmıştır. Bunun için de, bölgenin tarihi, Osmanlı-Safevî mücadelesinde

³² Douglas A. Howard, “Why timars? Why now? Ottoman timars in the light of recent historiography”, *Turkish Historical Review* 8 (2017): 134.

³³ Reçephan Esen, “14 Numaralı Sivas Mufassal Tahrir Defteri Transkripsiyonu” (yüksek lisans tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, 2022).

³⁴ Hüsamettin Halit Atlı, “47 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi” (yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, 2009).

³⁵ Emre Aktaş, “Sofya Sancağı (1520-1580)”, (doktora tezi Balıkesir Üniversitesi, 2023).

³⁶ Mehmet Hüseyin Uray, “Borçalı ve Kazak'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1728 Tarihli Tiflis Mufassal Defterine Göre)” (doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, 2004).

oynadığı rol, Türkmen aşiretleri, etnik-demografik yapı, ekonomik durum, sosyal hayat, ziraat, hayvancılık, yerleşim birimleri, idarî taksimat gibi konular hakkında bilgiler verilerek 1728 tarihli tahrir defteri kayıtlarının transkripsiyonu yapılmıştır.

Dokümantasyon çalışmalarının bazılarının betimsel nitelikleri ön plana çıktığı için onları da *betimsel ve dokümantasyon tezler* olarak tanımlamak yanlış olmaz. Mesela “XVI. Yüzyılda Osmanlı Hakimiyetinde Tımışvar Sancağı”³⁷ başlıklı doktora tezinde paşa sancağı olan Tımışvar, Osmanlı hakimiyetine girdiği 1552 yılından başlayarak yüzyılın sonuna kadar siyasi, idari, demografik ve iktisadi açıdan tahrir defterleri esas alınarak incelenmektedir. 17 nahiyeye ve bu nahiyelere tabi 950 adet köy ve mezradan müteşekkil olan sancak nüfus miktarı, yapısı, tahrir sayımlarına göre dağılım ve eğilimleri ile ziraat, ticari faaliyetler ve hayvancılık faaliyetleri TT 290 (1554), TT 364 (1569) ve TT 579 (1579) numaralı mufassal tahrir defterleri ile TT 298 (1555-1556), TT 552 (1573-1574) ve TT 674 (1582-1583) icmal tahrir defterleri kullanılarak incelenmiştir.

6. Defteroloji çalışmalarındaki metodolojik yaklaşımlara etki eden bir diğer husus ise tezlerdeki *kaynak kullanımı* ile ilişkilidir. Sahadaki tezlerin ve çalışmaların temelini tahrir defteri (mufassal, icmal ve vakıf) çalışmaları oluşturmakla birlikte, ilgili çalışmalarda tahrir defterlerinin yanı sıra döneme ait mühimme defterleri, maliyeden müdevver defterleri, ruus defterleri gibi birçok arşiv koleksiyonları da kullanılmıştır. Ayrıca muhasebe defterleri, tımar ve zeamet ruznamçe defterleri, derdest ve yoklama defterleriyle birlikte şer’iyye sicilleri ve şikayet, mevacib türündeki arşiv kayıtları “tahrir defteri harici kaynaklar” olarak tez çalışmalarında dikkati çekmektedir.

Tahrir defterlerinden elde edilen verilerin özellikle idarî yapı ile yerleşme ve nüfus, iktisadi durum çerçevesinde kalması sebebiyle üzerinde çalışılan yerleşim biriminin sosyal yapısı ile ilgili diğer kaynakların kullanımı önem arz etmektedir. Temelde şer’iyye sicilleri ve tahrir defterleri esas alınarak Osmanlı arşivinin birçok farklı defter serisinin kullanıldığı öncü bir doktora tezi Özer Ergenç tarafından yapılmıştır. Ergenç’in tahrir defterleri, maliye kayıtları, vakıf defterleri ile birlikte Ankara’nın 1583-4 ile 1627, Konya’nın 1562-3 ile 1647 yılları arası dönemine ait onar şer’iyye sicil defterinin kullanıldığı doktora tezinde iki şehir toplam nüfusu, şehir nüfusunun mahallelere dağılışı ile dini ve etnik grupları ve her iki şehrin idarî sistemi nahiyeye, köy, mezraa, çiftlik ve cemaatlere ait tımarlar üzerinde durularak sicillerdeki veriler ile ticari yapılanmalar ve esnaf grupları detaylı olarak ele alınmıştır. Şehirdeki reâyâ içinde tüccar ve esnaf takımı ile eşraf ve âyân üzerinde durularak şehrin sosyal ve günlük hayatının nasıl teşekkül ettiği, câmi, mescid gibi dini yapılarla, bozahane, kahvehane, meyhane, hamam gibi sosyal yapıları ile mesire yerleri ele alınarak “Ankara” ve “Konya”nın Osmanlı klasik döneminin birer kenti olarak tipolojileri çıkarılmaya çalışılmıştır.³⁸

Bu durum sadece Osmanlı arşivindeki diğer kaynakların ve defter serilerinin kullanımı ile de sınırlı kalmamaktadır. Tahrir defteri tezlerinde ve çalışmalarında Osmanlı arşivinin yanı sıra yabancı devlet arşivleri de kullanılmıştır. Bu durum çalışılan sahanın Anadolu coğrafyasının dışına çıktığı (Balkanlar ve Adalar başta olmak üzere) tez çalışmalarında kendini göstermektedir. Mesela “Bir Osmanlı Adasında Toplum ve Ekonomi (XV. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Sakız)”³⁹ isimli doktora tezinde temelde 1566, 1720 tarihli iki tahrir defteri, şer’iyye sicili, cizye defterinin yanı sıra

³⁷Murat Serdaroglu, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Hakimiyetinde Tımışvar Sancağı” (doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019).

³⁸ Özer Ergenç, 1580-1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelemesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme (doktora tezi Ankara Üniversitesi, 1974).

³⁹Filiz Yaşar, “Bir Osmanlı Adasında Toplum ve Ekonomi (XV. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Sakız)” (doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2013).

Yunanistan arşivinden kaynaklar da temin edilerek adanın sosyo-ekonomik durumu işlenmiştir. Bu durum az önce de ifade edildiği üzere incelenen coğrafyadaki nüfusun nerdeyse tamamının Rumlardan oluşması sebebiyle gerekli bir durumdur ki sosyo-ekonomik tarih alanında zengin bir veri kaynağı olan “Notariakos/oiKodikas/es” (Νοταριακός Κώδικας – Νοταριακοί Κώδικες) yani noter kodeksleri incelenmiştir. “Notariaka (Νοταριακά) tasnifindeki kodeksler, şer’iye sicillerinin bir nevi “Rumca (Yunanca)” versiyonu olarak tanımlanmaktadır. “XVI. Yüzyılda Köstendil İlicası”⁴⁰ isimli bir başka doktora tezinde de Osmanlı arşivindeki 1469-1473-1474, 1478, 1519, 1527-28, 1530, 1550, 1572, 1573 ve 1620 tarihli tahrir defterlerinin yanı sıra Kyril ve Methodiy Milli Kütüphanesi Şarkiyat Bölümünden de istifade edilmiştir. Ayrıca Balkan coğrafyası söz konusu olduğunda Sofya’daki defterler de gündeme gelmektedir.

Defteroloji sahasındaki tezler tahlil edildiğinde, yüksek lisans tezlerinin büyük çoğunluğunda bir ya da birkaç tahrir defteri kullanımı söz konusu iken doktora tezlerinin kaynak yelpazesi daha geniştir. Doktora tezlerinde konu mühimme, ahkâm, maliyeden müdevver ve ruus defterleri ile muhasebe, tımar ve zeamet ruznamçe, derdest ve yoklama defterleriyle birlikte şer’iye sicilleri ve şikâyet defterleri vd. Osmanlı arşivindeki belge serileri ile yabancı devlet arşivleriyle de desteklenmektedir.

7. Defter çalışmalarında başlangıç dönemlerinde çoğunlukla tez başlığı olarak “XVI. yüzyıl ... tarihi”, “XVI. asırda ... Sancağı” ya da “Tahrir defterlerine göre ... (XV. ve XVII. yüzyıllar)” isimleri kullanılmıştır. Buna göre başlıklarda temel olarak yöre adı, yüzyıl bilgisi ve tahrir defterlerinin adları yer almaktadır ki bu başlıklarda tarihlendirme biçimi olarak “yüzyıllar” esas alınmıştır. Bu tür başlıklar, tez çalışmalarında içerik ile uyum problemleri doğurmaktadır. Çünkü yörenin belirli zamanlarda yapılmış tahrirlerinin neticesinde tutulmuş tahrir defterlerinin temel arşiv malzemesi olması ve elde edilen verilerin sadece ilgili defter/defterlerin tarihini kapsamaması bir başka ifade ile verilerin yüzyılların tamamını kapsamaması durumunu doğurmaktadır. Mesela, tezin başlığında “XV. ve XVII. yüzyıllar” ifadesi geçerken içerikte 1489, 1519, 1535, 1557, 1569 ve 1600 tarihli tahrir defterleri kullanılmaktadır. Bu durumda ilgili tezin aslında 15. yüzyıl sonundan 17. yüzyılın başına kadarki zaman dilimini ihtiva ettiğini göstermektedir. Son dönemde yapılan çalışmalarda ise başlıklarda “yüzyıl” ifadesinden ziyade doğrudan “defterlerin tarihleri” ön plana çıkmaktadır. “Trabzon Eyaleti'nde Kırsal Yerleşim: Yomra Nahiyesi Örneği (1461-1682)”⁴¹ ya da “Kerkük’ün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Durumu (1534-1600)”⁴² şeklindeki tezlerde olduğu gibi kullanılan defterlerin tarihleri esas alınarak tez başlıkları dizayn edilmektedir. Mesela “Kütahya Sancağı'nda Tımar Sisteminin Uygulanması (1466-1654)”⁴³ adlı tez çalışmasında 1466 ile 1654 (1512, 1520, 1530, 1571, 1654) tarihleri arasındaki tahrir defterleri esas alınarak (mufassal ve icmal defterler ile mühimme, tımar ruznamçe defterleri kullanılmıştır) 15. yüzyıldan 17. yüzyıla Kütahya sancağındaki değişim ve dönüşüm, tımar sisteminin işleyiş tarzı ve tımar tevcihatları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

⁴⁰Musa Sezer, “XVI. Yüzyılda Köstendil İlicası” (doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, 2017).

⁴¹Yücel Dursun, “Trabzon Eyaleti'nde Kırsal Yerleşim: Yomra Nahiyesi Örneği (1461-1682)” (doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2015).

⁴²Abbas Alaparslan, “Kerkük’ün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Durumu (1534-1600)”, (doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2022).

⁴³Ömer Aykaçın, “Kütahya Sancağı'nda Tımar Sisteminin Uygulanması (1466-1654)”, (doktora tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2022).

3. Defterolojinin Dışında Kalan Ama Çok İşlevli Bir Kaynak Olarak Tahrir Defterlerinin İçinde Olduğu Çalışmalar

Osmanlı arşivindeki defter serileri içinde büyük yer kaplayan tahrirler, sadece kent tarihi çalışmalarında değil defteroloji sahasının dışında kalan ama bir şekilde ilişki kurularak farklı sahalarda da kullanılmıştır ki bu haliyle tahrir defterlerini, defterolojinin dışındaki alanlarda da vazgeçilmez ve çok yönlü bir kaynak olarak tanımlamak mümkün gözükmemektedir. Bahse konu olan alanların bazıları sanat tarihi, Türk dili ve edebiyatı, İslam bilimleri gibi tarihe görece yakın, bazıları ise mimarlık, peyzaj mimarlığı ve inşaat mühendisliği gibi çok daha uzak olarak değerlendirilebilecek ana bilim dallarıdır. Bu haliyle defterler sadece tarihçiler için değil, mimarlık ve mühendislik gibi farklı bilim dallarındaki çok sayıda araştırmacının da ilgisini ve dikkatini çekmiş ve çalışmalarına destekleyici kaynak olarak yön vermiştir.

Tahrir defterlerinin kullanıldığı diğer anabilim dallarındaki çalışmalarda, defter verileri konunun problemine dair bir çözüm olabilmektedir. Defterolojinin içinde olan ve tarih alanında yapılan çalışmalar daha ziyade betimsel nitelikte iken tarih dışındaki alanlarda yapılan çalışmalar daha problematik nitelikte kalmaktadır. Bu haliyle bu alanlarda tahrir defterleri, bir soruna cevap bulmak/çözüm üretmek ya da veriyi desteklemek gibi bir rol üstlenmektedir. Bu hususu detaylandırabilmek için defterolojinin dışındaki sahalarda tahrir defterlerinin kullanımı ile ilgili birkaç tezi değerlendirip, örneklendirme yapabiliriz.

Türkiye’de yapılmış tezler içinde tahrir defterinin saha dışı kullanımlarından birinin mimarlık olduğu ifade edilmişti. Bu hususta örnek olarak ele alabileceğimiz birçok çalışma vardır. Tahrir defterinin de kullanıldığı mimarlık alanında yapılan “Amasya Kenti'nin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi”⁴⁴ adlı tez çalışması ile Türk öncesi ve Türk dönemlerinde önemli yerleşme merkezi olarak görülen "Amasya Kenti"nin fiziksel yapısının tarihsel gelişim süreci incelenmiştir. Bunun için Amasya kentinin farklı uygarlık dönemlerine ait maddi kalıntıları ve mevcut yerleşme dokusu yazılı kaynaklarla birlikte değerlendirilerek kent dokusunun her uygarlık dönemine ait fiziksel yapısı ortaya konulmuştur. Bunun için özgün yazılı kaynaklara ulaşılmış ve özellikle Osmanlı Dönemi ile ilgili olarak arşiv belgelerinin kent planı üzerine aktarılarak değerlendirilmesi, tartışılması amaçlanmıştır. Bölgedeki ilk yerleşmeler ve kentin genel kuruluşu, Türk-İslam öncesi dönemin fiziksel yapısı, Türk-İslam döneminde kentin fiziksel yapısı incelenmiştir. Bu süreç ile de ilgili tapu tahrir defterlerindeki mahalleler, diğer yazılı kaynaklar ve günümüze gelen yer adları ile birlikte değerlendirilmiştir. Benzer içeriğe sahip “Kastamonu Kent Tarihi (Fiziksel Gelişimi, Anıtsal Yapıları ve Konutları)”⁴⁵ isimli doktora tezinde ise Kastamonu'nun kent tarihi ortaya konulmuş ve yardımcı bir kaynak olarak 16. yüzyıl tahrir defterlerindeki veriler kullanılmıştır. Mimarlık alanında yapılmış bir başka çalışma olan “Toplumsal Dinamikler Bağlamında Trabzon Kent Dokusunun Dönüşümü (Komnenos Hanedanlığı'ndan Cumhuriyet'e Kadar)”⁴⁶ isimli doktora tezinde ise bu defa başka bir Karadeniz kenti olan Trabzon ele alınmıştır. Bu tezin temel sorgusu kentlerin ardı ardına yaşadığı idarî, sosyal ve siyasal yapısındaki dönüşümler ve bunun paralelinde değişen etnik, dini ve kültürel yapı, kentin fiziksel yapısını dönüştüren önemli kırılma noktaları üzerinden tarihsel

⁴⁴Kani Kuşucular, “Amasya Kenti'nin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi”, (doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1994).

⁴⁵Kemal Kutgün Eyüpgiller, “Kastamonu Kent Tarihi (Fiziksel Gelişimi, Anıtsal Yapıları ve Konutları)”, (doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1995).

⁴⁶Fulya Üstün Demirkaya, “Toplumsal Dinamikler Bağlamında Trabzon Kent Dokusunun Dönüşümü (Komnenos Hanedanlığı'ndan Cumhuriyet'e Kadar)” (doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2014).

süreklilik içerisinde değişim ve dönüşümün bir parçası olan kent mekânı, kurulma, genişleme, yıkılma ve yeniden kurulma üzerine olan kısır döngünün bağlı olduğu etkenlerdir. Bu sebeple zengin bir içerik sunan Trabzon kentinin çalışıldığı doktora tezinde Osmanlı Dönemi'ndeki fiziksel yapısı, tespit edilen toplumsal dinamikler için şer'iyeye sicilleri, vakıf kayıtları, salnameler, seyahatnameler ile birlikte tahrir defterleri de kullanılmıştır.

Mustafa Çağhan Keskin'in "Osmanlı Vilâyet-i Rûm'unun İnşası (Baniler-Vakıflar-Mimari Aktörler): Yörgüç Paşa Ailesinin Mimari Etkinliği (1429-1494)" isimli doktora tezinde Yörgüç Paşa ve ailesinin mimari etkinliği üzerinde durulmuş ve özellikle Amasya çevresinin mimari bakımdan 'Osmanlılaşması'na katkıda buldukları görülmüştür. Bu yapılara dair tespitlerde vakıf ve tahrir defterlerindeki kayıtlar kullanılmış ve veriler ile yapıların dağıldığı bölgenin örtüştüğü tespit edilmiştir.⁴⁷ Tahrir defterlerinin kullanıldığı "Ayasofya Vakfiyesi ve İlişkili Olarak Ayasofya Nahiyesinin Kuruluşu ve Gelişimi"⁴⁸ isimli bir başka tez çalışmasında fetih sonrası İstanbul'un imar ve iskânında, Ayasofya Kilisesi'nin (Camii'nin) de içinde bulunduğu Ayasofya nahiyesinin gelişimi için Ayasofya Vakıfları ve Sultan Mehmed'e ait Ayasofya Vakfiyesi incelenmiş ve çalışmanın son kısmında 1546 ile 1600 tarihli tahrir defterlerinde yer alan ve nahiyede bulunan vakıfların varlıkları karşılaştırmalı olarak kullanılmıştır. Neticede vakıf varlıklarından hareketle tahrir defterlerinin verileri de kullanılarak yaklaşık elli yıllık bir süre sonunda nahiyenin gösterdiği gelişme tespit edilmiştir.

Defteroloji disiplininin dışında çok farklı alanda karşımıza çıkan tahrir defterinin kullanıldığı bir başka alan peyzaj mimarlığıdır. Peyzaj Mimarlığı ana bilim dalında "1546 ve 1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defterlerine Göre İstanbul'da Yeşil Alanlar"⁴⁹ adıyla yapılan doktora tezi ile İstanbul'da genel olarak yeşil alanlar açısından yerleşim dokusu ve kurgusunu, nâhiye ve mahalle ölçeğinde ise yeşil alan özellikleri ve bileşenleri ile ilgili verileri ortaya koymak, yeşil alanları iki defterde izlemek, sürekliliği ve değişimleri yorumlamak amaçlanmış ve dönemin kent gelişiminde, iskân faaliyetlerinde ve en önemlisi yeşil alanların gelişiminde etkili olabilecek kent unsurları incelenmiştir. Defterlerin kaydedildiği tarihlerde kentin mevcut durumunu anlamak için haritalar; konut tiplerini, yeşil alanları, yeşil alan bileşenlerini ve kent unsurlarını içeren tablolar geliştirilmiştir. Tüm veriler dönemin görsel ve yazılı kaynakları ile desteklenerek değerlendirilmiştir. Bu çalışma, 16. yüzyıldan günümüze iskân, konut ve konut düzeyinde yeşil alanlar ile ilgili günümüzde hiçbir örneği bulunmayan, Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'un yeşil alanlarının 16. yüzyıldaki görünümünü gözde canlandırmaya çalışmaktadır.

⁴⁷ Mustafa Çağhan Keskin, "Osmanlı Vilâyet-i Rûm'unun İnşası (Baniler-Vakıflar-Mimari Aktörler): Yörgüç Paşa Ailesinin Mimari Etkinliği (1429-1494)" (doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2017).

⁴⁸ Recep Başak, "Ayasofya Vakfiyesi ve İlişkili Olarak Ayasofya Nahiyesinin Kuruluşu ve Gelişimi" (yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2023).

⁴⁹ Emine Çoban Şahin, "1546 ve 1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defterlerine Göre İstanbul'da Yeşil Alanlar" (doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2020).

Sonuç ve Değerlendirme

Cumhuriyet tarihi boyunca yapılmış lisansüstü tezlerde defterolojiye olan ilginin bazen azaldığı bazen de arttığı görüldüğü çalışmamız, Howard'ın defteroloji ile ilgili "...yukarıda herkesin tımarlara olan ilgisinin kaybolduğunu yazarken elbette abartıyordum. Bu aslında doğru değildi. Aslına bakılırsa tımarlar üzerinde kimsenin çalışmadığı bir dönem hiç yaşanmamış gibi görünüyor..."⁵⁰ şeklindeki değerlendirmesini de haklı çıkarmaktadır. Bu amaçla yola çıkılan çalışmada Türkiye'de yapılmış lisansüstü tezlerden hareketle defteroloji çalışmalarının dün ve bugün üzerine metodolojik temelli bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Türkiye'de araştırmacılar bir diğer ifade ile defterciler Ömer Lütfi Barkan, Halil İncelik, L. Fekete, Heath Lowry ve Nejat Göyünç vd. isimlerin açtığı yolda, onların tahrir defterleri için geliştirdiği metodolojiyi kullanarak yürümüşlerdir. Başlangıçtan bugüne defter çalışmalarında farklı ve yeni araştırma metotları geliştirmek yoluna gitmemişlerdir ki farklı ve yeni araştırma metotlarına çoğunlukla tahrir defterlerinin kullanıldığı ama defterolojinin dışında kalan çalışmalarda/tezlerde tanık olunmaktadır. Peyzaj mimarlığı ana bilim dalında İstanbul'daki yeşil alanlara dair yapılan tezde gördüğümüz gibi... Bu husus, defter çalışmalarında metodun standartlaşması ve çalışmaların ileri gitmediği türünde eleştiriler olsa da Osmanlı arşiv kaynakları için dijital metodolojilerin geliştirildiği çalışmalar da ümit verici olmuştur.

Defteroloji çalışmalarının başlangıcından bugüne kadar geçirdiği evrelerde, tahrir defteri verilerinin kullanımı betimselden problematiğe doğru nasıl bir yol izlediği ise biraz karmaşıktır. 65 yıllık görece uzun bir zaman diliminde Defteroloji sahasına giren 93'ü doktora 174'ü yüksek lisans olmak üzere toplam 267 tez yapılmıştır. Bu süreçte defterolojiye olan ilgi, başlangıçtan itibaren zamanla artmasına rağmen dönem dönem iniş ve çıkışlar da yaşanmıştır. Defterolojinin inişli çıkışlı bu tablosunda ortaya çıkan tezlerin metodolojisi temelde bir bölge, yöre ya da kente dair tasvirî nitelikte olan betimsel ya da bir soruya cevap arayan problematik nitelikte olmak üzere iki ana eksenle şekillenmiştir. Betimsel tezlerin karakteristik özelliği imparatorluk coğrafyasından herhangi bir mekânı sosyo-ekonomik, nüfus ve idarî olarak tasviri üzerine şekillenirken, problematik tezlerin metodolojisini—az önce de ifade edildiği üzere— bir soruya cevap vermek oluşturmaktadır. Tahrir defteri verilerinin betimsel veya problematik çerçevede kullanımının dışında "nüfus", "yerleşme" ve "iktisadî" yapıya dair elde edilen verilerin tablolar, grafikler ve uzun listeler halinde çalışıldığı ve bu sebeple dokümantasyon yönü ağır basan tezler de mevcuttur. Ayrıca özellikle başlangıç döneminde gördüğümüz defter transkripsiyonu yapılarak, kısa bir değerlendirmeye dayalı tezler de yekûn içinde yer almaktadır.

Defteroloji çalışmalarındaki kaynak kullanımı, çalışmamızda üzerinde durulan bir diğer husus olmuştur. Çünkü tahrir defterinden elde edilen verilerin, özellikle idarî yapı (sancak/kaza idaresi, görevlileri ve idarî taksimatı), yerleşme ve nüfus (nüfusu, tahrir verileri üzerinden tahmin edilerek, şehirdeki nüfus artışı ve nüfus artışı ile birlikte, nüfusu oluşturan öğeler, şehirdeki mahalle sayısı ve mahallelerdeki ortalama hane sayısı) ile iktisadî durum (ticaret, tarım ve toprak sistemi) çerçevesinde kalmasından dolayı, çalışılan yerleşim biriminin sosyal yapısı ile ilgili diğer kaynakların kullanımının önemi artmaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde sahadaki tezlerin temelini tahrir defteri (mufassal, icmal ve vakıf) çalışmaları oluşturmakla birlikte, döneme ait mühim defterleri, maliyenin müdevver defterleri, ruus defterleri, muhasebe defterleri, tımar ve

⁵⁰ Howard, agm, s.133.

zeamet ruznamçe, derdest ve yoklama defterleriyle birlikte şer'iyeye sicilleri ve şikayet, mevacic türündeki birçok arşiv koleksiyonlarının da kullanıldığı görülmüştür. Kaynak kullanımı sadece Osmanlı arşivindeki diğer kaynaklar ve defter serileri ile sınırlı kalmamış yabancı devlet arşivleri de kullanılmıştır. Ayrıca sahada yapılan doktora tezlerinde tahrir defterleri esas olmak üzere Osmanlı arşivindeki diğer defter ve belge serileri ile yabancı arşivlerin yoğun olarak kullanımı dikkat çekmekte iken yüksek lisans tezlerinin çoğunlukla bir ya da daha fazla tahrir defterine dayandırılmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Tahrir defterleri esas alınarak yapılan defteroloji çalışmalarının merkezinde “sancak” bulunmakta ve yüzyıl eksenli bir zaman dilimi ile sınırlandırılması süreç analizlerini zorlaştırmış ve çalışmaları da olumsuz etkilemiştir.

Son dönemde ilgi, nüfus ve sosyo-ekonomik kayıtları ihtiva eden 19. yüzyıldaki nüfus ve temettuat defterlerine doğru da kaymış gözükmektedir. Yakın dönemde yapılan tezlerin bir kısmında, konu tahrir defteri ile 15. yüzyıldan başlayarak ele alınmakta ve nüfus ve temettuat defteri ile son bulmaktadır. Bu tür tezlerde bir bölge ile ilgili olarak zaman itibarıyla dikey boyutta/bütünsel bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Bu sebeple bir yöre ya da bölgenin idarî, nüfus ve sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyan bu tür çalışmalarda uygulanan metodoloji ile bir perspektif değişikliğinin yaşandığını söylemek mümkün gözükmektedir.

Sonsöz olarak, tahrir defterlerine dayalı olarak uzun yıllardır defteroloji sahasında yapılmış ve yapılmakta olan tezler incelendiğinde bir önerme ile çalışmamızı bitirebiliriz. Türk Tarih Kurumunda Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız tarafından (2000’li yılların başında) “Sondaj Metoduyla Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihini Araştırma Projesi” adıyla başlatılmış olan projede örnek olarak seçilen on yöredeki toplum hayatının oluşma ve değişme süreçleri, ilk insan yerleşmesinden günümüze kadar bütün yönleriyle derinliğine sorgulamak, analiz etmek ve anlamak amacı güdülmüştü. Bunun için proje kapsamında tahrir defterlerinin ve diğer Osmanlı arşiv malzemesinden elde edilen verilerin girilip sorgulandığı veri tabanları Ramazan Acun tarafından oluşturulmuştu. Bu kapsamda çok sayıda eser de sahaya kazandırılmıştı. Bu projenin amacı olan bütünsel tarih anlayışından hareketle, defteroloji sahasında yapılan tezlerdeki tahrir defterlerine dayalı verilerin, bir veri tabanı oluşturularak her bir kaydın bu veri tabanına girilmesi ve böylece bir bütün oluşturulması fikri hâsıl olmuştur. Ayrıca –çalışmamızda ele alındığı üzere- son yıllarda tahrir defterlerini merkeze alarak Osmanlı şehirlerinin ekonomik, sosyal ve mekânsal açıdan tematik ve dijital haritalarını çıkarmayı hedefleyen genelde beşeri bilimleri ve özelde tarihi konu alan projeler ve çalışmalar gündeme taşınmıştır. Bu türden projelerin deneyim ve yöntemleri de dikkate alınarak farklı farklı yöre ve bölgelere ait veriler bir yerde toplandığında, imparatorluk coğrafyasındaki idarî bölünme, nüfus, yerleşme ve iktisadî yapı başlıkları altında sorgulamalar yapılabilme imkânı doğacaktır. Ayrıca klasik dönem imparatorluk coğrafyasının idarî, demografik ve iktisadî (toprak, vergi) haritasının çıkarılmasını sağlayacak büyük bir adım olacaktır. Bu türden bir proje gerçekleştiği takdirde defteroloji sahasındaki tahrir defteri çalışmalarının ne kadar kıymetli veriler ihtiva ettikleri görülecektir. Aksi takdirde bölge ve defter temelli yapılan çalışmaların her biri –bugüne kadar olduğu gibi- yerel düzeyde kalmaya devam edecektir.

Bibliyografya

- Acun, Fatma. "Osmanlı Tarihi Araştırmalarının Genişleyen Sınırları: Defteroloji." *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi I* (1999): 319-332.
- Acun, Fatma. "Tarihin İnşası Sürecinde Belge ve Kullanımı." Ed., Mehmet Öz. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler (18-20 Mart 2010)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011): 91-100.
- Açıkel, Ali ve Susam, Tekin. "Artukabad Kazasının Yerleşim ve Nüfus Yapısı (1455-1600)." *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVIII/2 (2003): 1-23.
- Adıyeke, Nuri ve Adıyeke, Ayşe Nükhet. "Girit'in 'Hakk ve Adl ile Cediden Tahriri': 1705 Yılında Girit'te Yapılan Tahrirler ve Düzenlemeler." *Bellekten LXXXIV/299* (2020): 203-242.
- Afyoncu, Erhan. "Türkiye'de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11 (2003): 267-286.
- Aköz, Alaattin. "İlmin Ve İnsanlığın Zirvesinde Bir İsim: Prof. Dr. Nejat Göyünç." *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7 (2021): 55-73.
- Aksel, Bahar ve Öğretmen Filiz (Haz.). *Kent Araştırmaları Bibliyografyası*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- Aladağ, Fatma. "Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 18, Sayı 36, 2020/2, 773-796.
- Aladağ, Fatma. "Dijital Şehir Tarihi ve Osmanlı Çalışmaları." *Dijital Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları*. Ed., Yunus Uğur. İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2023, 135-173.
- Aladağ, Fatma. "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Şehirleri Ve İdari Teşkilat: Osmanlı Çalışmaları İçin Bir Dijital Tarih Uygulaması." Yüksek lisans tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, 2020.
- Arıkan, Zeki. "Tapu Tahrir Defterlerinin Kent Kaynağı Olarak Önemi", Haz., Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, Sempozyum/Atölye Kent Tarihçiliğı, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994.
- Avcı, Yasemin ve Dağ, Muhammed. "Annales Ekolü'nde ve Türkiye'de Yerel Tarih Çalışmalarında Disiplinlerarası Çalışma Yönteminin Kullanımı (1939-2000)." *İçtimaiyyat Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (2022): 51-80.
- Avcı, Yasemin ve Dağ, Muhammed. "Yerel Tarih Yazıcılığı: Kapsam, Kaynaklar ve Gelişim." Ed., Yasemin Beyazıt. *Denizli Çalışmaları Birikim ve Yol Haritası*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.
- Bahar, Hasan. "Osmanlı Tahrir Defterleri Çalışmalarındaki Gelişmeler Üzerine Gözlemler." *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies* XVI (1996): 61-66.
- Barkan, Ömer Lütfi ve Meriçli, Enver. *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.
- Barkan, Ömer Lütfi. "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi." *Türkiyat Mecmuası* X (1953): 1-26.
-

- Barkan, Ömer Lütfi. “Türk İktisat ve Mâliye Tarihi İçin Kaynaklar: Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri I.” *İFM* II/1-2 (1940-41): 20-59/214-247.
- Başak, Recep. Ayasofya Vakfiyesi ve İlişkili Olarak Ayasofya Nahiyesinin Kuruluşu ve Gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2023.
- Baykara, Tuncer. “Eski Şehir Tarihlerinin Işığında Günümüz Kent Tarihi Yazımı.” Haz., Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, *Sempozyum/Atölye Kent Tarihçiliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1994.
- Bulduk, Üçler. “Çorum Sancağının Osmanlı İdarî Teşkilatındaki Yeri-I.” *OTAM* 3 (1992): 129-167.
- Cook, Michael. A. *Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600*. Londra: Oxford University Press, 1972.
- Çakır, Coşkun. “Osmanlı Ekonomik ve Toplumsal Tarihiyle İlgili Tezler Bibliyografyası (1933–1999).” *Divan* 2 (1992): 251-379.
- Çiçek, Kemal. “Osmanlı Tahrir Defterlerinin Kullanımında Görülen Bazı Problemler ve Yöntem Arayışları.” *Türk Dünyası Araştırmaları* 97 (1995): 93-11.
- Çoban Şahin, Emine. “1546 ve 1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defterlerine Göre İstanbul’da Yeşil Alanlar.” Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2020.
- Dağ, Muhammed. “Annales Ekolü’nde Sorun Odaklı Tarihçilik: Büyük Adam Tarihçiliğinden Her Şeyin ve Herkesin Tarihine.” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 55 (2023): 203-216.
- Dağ, Muhammed. “Annales Tarih Ekolü ve Türkiye’de Yerel Tarih Yazımı (1939-2000).” Doktora tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2020.
- Darkot, Besim. “Türkiye’de Nüfus Hareketleri.” *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi* 2/5-6 (1953).
- Elibüyük, Mesut. “Türkiye’nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemli Bir Kaynak: Mufassal Defterler.” *Coğrafya Araştırmaları* 1/2 (1990): 11-42.
- Elibüyük, Mesut. *Matematik Coğrafya*. Ankara: Ekol Yayınevi, 2000.
- Erder, Leila ve Faroqhi, Suraiya. “Population Rise and Fall in Anatolia 1550-1620” *Middle Eastern Studies* XV/3 (1979): 322-345.
- Erder, Leila ve Faroqhi, Suraiya. “The Development of the Anatolian Urban Network During the Sixteenth Century”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* XXIII/3 (1980): 265-303.
- Ergenç, Özer. “1580-1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelemesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme.” Doktora tezi Ankara Üniversitesi, 1974.
- Ergenç, Özer. “Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler.” *Belleten* LII/203 (1988): 667-683.

- Ergenç, Özer. *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı, 1995.
- Ergenç, Özer. *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
- Faroqhi, Suraiya. "Crisis and Change, 1590-1699." Edited by Halil İnalçık with D. Quataert. *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300-1914*. New York: Cambridge University Press, 1994.
- Faroqhi, Suraiya. *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı*. Çev., Emine Sonnur Özcan. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006.
- Faroqhi, Suraiya. "Taxation and Urban Activities in Sixteenth Century Anatolia" *International Journal of Turkish Studies I/I* (1979-80): 39-50.
- Fekete, Lajos. "Türk Vergi Tahrirleri." *Bellekten XI/42* (1947): 299-328.
- Göyünç, Nejat. *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1969.
- Gümüşçü, Osman. "The Ottoman Tahrir Defters as a Source for Historical Geography." *Bellekten LXXII/265* (2008): 911-942.
- Güneş, Ahmet. "Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunlara Dayalı İncelemelere İlişkin Bazı Önemli Konu ve Meseleler." *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 150 (2004): 165-184.
- Gürbüz, Adnan. *XV. XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları: Değerlendirme ve Bibliyografik Bir Deneme*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2001.
- Howard, Douglas A. "Why timars? Why now? Ottoman timars in the light of recent historiography." *Turkish Historical Review* 8 (2017): 119-144.
- İlhan, M. Mehdi. "Defter Congress" (Tahrir Defterleri Kongresi)." *Bellekten* 58/221 (1994): 231-236.
- İnalçık, Halil. *835 Tarihli Suret-i Defter-i Arvanid*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- İslamoğlu İnan, Huricihan. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Jennings, Ronald Carlton. "Urban Population in Anatolia in the Sixteenth Century; A Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum." *International Journal of Middle East Studies VII/I* (1976): 21-57.
- Karaca, Behset. *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2002.
- Keskin, Mustafa Çağhan. "Osmanlı Vilâyet-i Rûm'unun İnşası (Baniler-Vakıflar-Mimari Aktörler): Yörgüç Paşa Ailesinin Mimari Etkinliği (1429-1494)." Doktora tezi İstanbul Teknik Üniversitesi, 2017.
- Koç, Yunus. "Ömer Lütfi Barkan'ın Tarihsel Demografi Çalışmalarına Katkısı ve Klasik Dönem Osmanlı Nüfus Tarihinin Sorunları." *Bilig* 65 (2013): 177-202.
- Koç, Yunus. *XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Sancağının İskan ve Nüfus Yapısı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
-

- Kuban, Doğan. “Anadolu-Türk Şehri Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler.” *Vakıflar Dergisi* VII (1953): 53-73.
- Kurt, Yılmaz. “1572 Tarihli Adana Mufassal Tahrir Defterine Göre Adana’nın Sosyo-Ekonomik Tarihi Üzerine Bir Araştırma.” *Bellekten* LIV (1990): 179-211.
- Kurt, Yılmaz. “1721 Tarihli Cebel-i Kozan Mufassal Tahrir Defteri.” Ed., Alaattin Aköz, Şahin Panahov, Doğan Yörük ve Hüseyin Muşmal. *Doğu ve Batı Türklüğünün Ortak Tarihî Devirleri ve Münasebetleri (II. Uluslararası Osmanlı Araştırmalarında Yeni Eğilimler Kongresi 12-14 Eylül 2017, Bakü)*. Konya: Palet Yayınları, 2018.
- Kurt, Yılmaz. “I. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu'nun Ardından.” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 4 (1993): 717-721.
- Kurt, Yılmaz. “II. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu'nun Ardından.” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 5 (1994): 621-630.
- Kurt, Yılmaz. “Sis (=Kozan) Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi I.” *OTAM I/1* (1990): 271-298.
- Kurt, Yılmaz. “Sis Sancağı (Kozan=Feke) Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi II.” *OTAM II/2* (1991): 151-199.
- Kurt, Yılmaz. “TKGM Arşiv Belgelerine Göre Lale Devri Tahrirleri.” Ed., Hatice Oruç, Mehmet Yıldırım ve Songül Kadioğlu 2. *Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi Bildiriler II*. Ankara: TKGM Yayınları, 2019.
- Ladurie, Emmanuel Leroy. "Tarihçi ve Bilgisayar." Derleyen: Ali Boratav, *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde* (İstanbul: 1985).
- Lowry, Heath W. *Studies in Defterology Ottoman Society in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*. İstanbul: ISIS Press, 1992.
- Lowry, Heath W. *Trabzon Şehrinin İslamlaşma ve Türkleşmesi, 1461-1583* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981.
- M. Emecen, Feridun. “Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Osmanlı Tahrir Defterleri.” *Tarih ve Sosyoloji Semineri, Bildiriler*. İstanbul: 1990, 142-156.
- M. Emecen, Feridun. *XVI. Asırda Manisa Kazası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Martal, Abdullah, “Yerel Tarih Yazımında Kaynak Kullanımına İlişkin Sorunlar,” *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme*. Haz., Zeynel Abidin Kızılyaprak. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000, 248-259.
- Orhonlu, Cengiz. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987.
- Öz, Mehmet. “Bozok Sancağı'nda İskân ve Nüfus 1539-1642.” *XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994)* III (2000): 787-795.
- Öz, Mehmet. “Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler.” Ed., Halil İnalçık ve Şevket Pamuk. *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik* Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

- Öz, Mehmet. “Tahrir Defterlerinin Osmanlı Tarihi Araştırmalarında Kullanılması Hakkında Bazı Düşünceler.” *Vakıflar Dergisi* XXII (1991): 429-439.
- Öz, Mehmet. *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Özdeğer, Hüseyin. *Onaltıncı Asırda Ayıntab Livası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Smelser, Marshall ve Davisson, William I. “Tarihçi ve Bilgisayar Karmaşık Hesaplamaya Basit Bir Giriş.” Çev.: Ramazan Acun. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986): 231-246.
- Şahin, İlhan. *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006.
- Uğur, Yunus. “Kültürel Miras Örneğinde Dijital Beşerî Bilimler ve Dijital Osmanlı Çalışmaları.” Ed., Yunus Uğur. *Dijital Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları*. İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2023.
- Ünal, Mehmet Ali. “Tahrir Defterlerinin Bilgisayarla Değerlendirilmesi Konusunda Bazı Program Denemeler.” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2/1 (1987): 145-163.
- Ünal, Mehmet Ali. *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518- 1566)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Üstün Demirkaya, Fulya. “Toplumsal Dinamikler Bağlamında Trabzon Kent Dokusunun Dönüşümü (Komnenos Hanedanlığı'ndan Cumhuriyet'e Kadar).” Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2014.
- Üstün, Fulya. “Tarihsel Kaynaklara Göre Sinop Şehrinin Fiziksel Gelişimi (Antik Dönemden 19. YY. Sonuna Kadar).” Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2008.
- W. D. Hüttheroth. “Methods of Historical Geography-Examples from Southeastern Turkey, Syria, and Iraq.” *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi 1990.
- Yediyıldız, Bahaeddin. *Ordu Kazası Sosyal Tarihi (1455-1613)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Yinanç, Refet ve Elibüyük, Mesut. *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1983.

EK 1: TÜRKİYE’DE TAHRİR DEFTERLERİNE DAYALI OLARAK HAZIRLANMIŞ TEZLER

- ABDULRAZAQ, Mujahed Azeez**, H.985 (M.1577) Tarihli KK 102 Nolu Deftere Göre Hille Livası, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021.
- ACAR DURUKAN**, Aysun, 1572 Tarihli Köstendil İcmal Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2021.
- AÇIKGÖZ, Mesut**, 16. Asırda Mut Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.
- ADAMAZ Kadir**, XVI. Yüzyılda Demirci Kazası, (Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2012.
- ADIGÜZEL, İsmail**, Tarihte Mihaliççık (XVI.-XIX. Yüzyıl) (Sosyal, Ekonomik, Kültürel ve Kurumsal Yapı), (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2007.
- ADILOĞLU, Aziz**, XV-XVI. Yüzyıllarda Şile Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2021.
- AKGÜL(ÖZDEĞER), Mehtap**, 16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiyye’nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdarî Taksimatı, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989.
- AKGÜL, Mehtap**, Kütahya Tahrir Defterlerine Göre Uşak Nahiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1988.
- AKIN, Bülent**, Diyarbakır Yöresi Alevi Ocakları: Tarih, İnanç ve Gelenek, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2017.
- AKIN, Sevgi**, Osmanlı Klasik Döneminde Tekirdağ ve Keşan: 1456-1556, (Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2014.
- AKİS, Metin**, XVI. Yüzyılda Kilis ve Azez Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.
- AKKOYUN, Songül**, 1530 (1530) Tarihli Tahrir Defterine Göre Darende Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1992.
- AKKUŞ, Tacettin**, XVI. Yüzyılda Gönen ve Yöresi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- AKÖZ, Alaaddin**, XVI. Asırda Karaman Kazâsı, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.
- AKSU KILIÇ, Leyla**, Tarihi Süreç İçinde Tımar Sistemi: Ordu Yöresi (1455-1839), (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- AKSU, Leyla**, Ordu'ya Ait İki Mufassal Tahrir Defteri Üzerine Metodolojik Bir Tahlil Denemesi, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- AKTAŞ BATAR, Seyran**, XVI. Yüzyılda Anadolu'da Ermeniler: Nüfus ve Yerleşme, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020.
- AKYÜZ, Jülide**, İşkodra Sancağı (1485-1570), (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.
- ALACA, Hanife**, 55 Numaralı Mufassal Deftere Göre XVI. Yüzyıl Sonlarında Prizren, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.
- ALACA, Hanife**, XV. ve XVI. yüzyıllarda Prizren Sancağı, (Doktora Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.

- ALADAĞ, Fatma**, XVI. Yüzyılın ilk Yarısında Osmanlı Şehirleri ve İdari Teşkilat: Osmanlı Çalışmaları için Bir Dijital Tarih Uygulaması, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.
- ALEMDAR, Süheyl**, 1034 Numaralı İcmal Defterine Göre Kanuni Döneminde Şam Eyaleti. (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1992.
- ALPARSLAN, Abbas**, Kerkük'ün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Durumu (1534-1600), (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2022.
- ALTA, Orhan M**, Mora Tarihinde Fenar Kazası 1128 /1716, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.
- ALTINÖZ, İsmail**, Dulkadir Beylerbeyliğinin Teşekkül ve Gelişmesi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.
- ALTINÖZ, İsmail**, Osmanlı Toplumunda Çingeneler, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.
- ALTUĞ, Uğur**, II. Murad Dönemine ait Tahrir Defterlerinin Yayına Hazırlanması ve Bu Malzemeye göre Tımar Sistemi, Demografi, Yerleşme ve Topoğrafya Üzerinde Araştırmalar (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- ALTUN, Şuliye**, 400 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Şimontornya Livası (Transkripsiyon ve Değerlendirme), (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2007.
- ALTUNAN, Sema**, XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Rumeli Yürükleri ve Naldöken Yürük Grubu, (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1999.
- ALTUNAY, EMİNE**, 1540 (H. 947) Tarihli Tahrir Defterine Göre Bitlis Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1994.
- ANAK, Aytaç**, 2 Numaralı Sivas Tahrir Defterinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2011.
- ARABACIOĞLU, Samet**, Kuruluş Dönemi Osmanlı Kaleleri, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2023.
- ARANCI, Gülsün**, Osmanlı'dan Günümüze Kars Köy Adları, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2015.
- ARBAK, Faruk**, Mora Tahririnde Fenar Kazası 1128 Hicri/1716 Miladi, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991.
- ARIKAN, Muzaffer**, Hicri 867 Tarihli Ankara Tahrir Defteri, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara 1958.
- ARMAĞAN, A. Latif**, Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Teke Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.
- ARSLAN, Lütfi, H.** 963 / M. 1556 tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Bozok Sancağı'nın Ekonomik ve Demografik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- ARSLAN, Mine**, Kanuni Döneminde Üsküdar'ın Kentsel Gelişimi ve Demografisi (1520-1566), (Doktora Tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2022.
- ASLAN, Dilek**, 512 Numaralı Mufassal Tahrir Defterine Göre 1571-1572 Yıllarında Cebele Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2006.
- ASLANTÜRK, İbrahim Halil**, 16. Yüzyılda Yenişehir, Yarhisar ve Göynük Nahiyeleri (Tahrir Defterlerine göre), (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- ATAŞ, Emre**, Sofya Sancağı (1520-1580), (Doktora Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2023.

- ATAŞ, Emre**, XVI. Yüzyılda Eski Zağra, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2015.
- ATLI, Hüsamettin Halit**, 47 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2009.
- AVCI, Dilara**, Pomaklar: 15. Yüzyılda Batı Rodoplar'da İslam'a Geçiş, (Yüksek Lisans Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019.
- AVŞİN GÜNEŞ, Gülcan**, 16 - 17. Yüzyıllarda Anadolu Eyaletinde Gayrimüslimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumu, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.
- AVŞİN, Gülcan**, 16. Asrın İlk Yarısında Anadolu Eyaletinde Gayrimüslimler (Tahrir Defterlerine Göre), (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
- AYDIN, Kenan**, Arhavi Kazası'nda İskân ve Nüfus (1486-1583), (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.
- AYDIN, Mesut**, 560 Numaralı Tahrir Defterine Göre XVI. Yüzyılın Sonlarında Kütahya Sancağı Vakıfları (Kütahya ve çevresi), (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2019.
- AYDIN, Şaban**, 16. Yüzyılda Çankırı Merkezinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- AYKAÇIN, Ömer**, Kütahya Sancağı'nda Tımar Sisteminin Uygulanması (1466-1654), (Doktora Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2022.
- BABACAN, Hasan**, 1590/999 Tarihli Tahrir Defterine Göre Revan Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1994.
- BAKIŞCI, Nihal**, 64 numaralı Kıbrıs Tahrir (1572) Defterine Göre Mesarya Nahiyesi (Transkripsiyon ve Değerlendirme), (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2019.
- BAKKAL, Cevat**, Menemen Kazası (15.-18. Yüzyıllar), (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1995.
- BALCAN, Emine**, Kars Beylerbeyliği 754 Numaralı Tapu Tahrir Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2022.
- BALGAMIŞ, Abdülkadir**, 954 (1547) Tarihli Tapu Tahrir Defterine Göre Divriği Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986.
- BAŞAK, Recep**, Ayasofya Vakfiyesi ve İlişkili olarak Ayasofya Nahiyesinin Kuruluşu ve Gelişimi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023.
- BAYKIZ, Güler**, 175 Numaralı Mufassal Tahrir Defterine Göre Kars, Ardahan-ı Küçük, Hoçvan, Zaruşad, Kağızman ve Geçivan Sancaklarının İdari, İktisadi ve Sosyal Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2020.
- BAYRAK, Ramazan**, 1519-1560 Yılları Arasında Malatya'nın Pütürge ve Doğanyol İlçelerinin (Şûre-ili ve Asnu-ili nahiyeleri) Sosyal ve İktisadi Tarihi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021.
- BEKADZE, Shota**, XVI. Yüzyılda Çıldır Eyaleti Ahıska Sancağı'nın Politik ve Sosyo-ekonomik Durumu, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.
- BELÉN, Gülay**, Eyalet-i Rum'da Zaviyeler (15. ve 16. Yüzyıllar), (Doktora Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2022.
- BELÉN, Gülay**, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Tire Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2015.

- BERKİN, Jülide**, 16. yüzyılda Söğüt ve Domaniç Kazaları, (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1994.
- BİLGİLİ, Ali**, XVI. Yüzyılda Karahisar-ı Şarkî Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989.
- BİZBİRLİK, Alpay**, 1564-1574 Tarihleri Arasında Kulp Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.
- BOSTAN, M. Hanefi**, XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1993.
- BOSTANCI, Işıl**, Halep Türkmenleri (Boy ve Oymaklar), (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1998.
- BOYKOV, Grigor**, Yukarı Trakya`da Demografik Değişmeleri: Filibe, Tatar Pazar ve İstanımaka Şehirleri (1472-1614), (Yüksek Lisans Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.
- BULDUK, Üçler**, XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- BULUNUR, Kerim İlker**, 110 Numaralı Tapu Tahrir Defterine göre Özer (Üzeyr) Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2004.
- BÜLBÜL, Dilek**, 805 Nolu Tapu Tahrir Defterine Göre Kamaniçe Eyaleti, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2004.
- CANDEMİR, Hayriye Özlem**, Tırhala sancağı (Nefs-i Tırhala): 1454 – 1570, (Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2014.
- CEBECİ, Ahmet Hasan**, XVI. yüzyıl Osmanlı Tahrir Defterlerine göre Gagauzlar, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.
- CEYLAN, Alaeddin**, Kanuni Zamanında Akşehir Kazası, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.
- CHMİEL, AgataAnna**, On Beşinci Yüzyılın İkinci Yarısında Rodoplar`da Dinî ve Demografik Değişim: 1478 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Dayalı Bir Örnek-Olay İncelemesi, (Yüksek Lisans Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- COŞKUN, Fahri**, 888/1483 Tarihli Tahrir Defterine Göre Karaman Eyaleti, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- ÇAĞ, Galip**, 16. ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı Hakimiyetinde Manastır, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010.
- ÇAĞ, Galip**, 217 Nolu Tapu-Tahrir Defterine Göre Paşa Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2004.
- ÇAKAR, Enver**, XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1515-1566), (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1998.
- ÇAKIR, Esra**, 16.yüzyılda Suruç, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2006.
- ÇAM, Ömer**, TD 54 Numaralı Tahrir Defterine (H.976/M.1568) Göre Dimetoka Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010.
- ÇEBECİ, Ahmet**, 16. Yüzyılda Silistre Sancağı Vakıfları, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994.
- ÇEKİM, Taif**, 1551 M. (959 H.) Tarih ve 282 No'lu Tapu Tahrir Defterine Göre Basra, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1996.
-

- ÇELİK, Derya**, Kars Beylerbeyliği'ne ait 807 Numaralı Tapu Tahrir İcmâl Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2022.
- ÇELİK, Şenol**, Ereğli Kazası, 1500-1520, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.
- ÇELİK, Şenol**, Osmanlı Taşra Teşkilâtında İçel Sancağı (1500-1584), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.
- ÇELİKDEMİR, Murat**, 1574-1595 tarih ve 667 Nolu Tapu Tahrir Defterine Göre Rakka Sancağı ve Nahiyelerinde Yaşayan Aşiret ve Cemaatlerin Mukayeseli Tahlili, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1995.
- CETİNKAYA, Şerafettin**, Kastamonu'nun Tarihî İki Kazası Devrekâni ve Ginolu Sahili, (Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu 2019.
- ÇİFTÇİ, Gülbahar**, XVI. Yüzyılın Başlarında Karaman Eyaleti'nin Tımar Düzeni, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.
- ÇİNDEMİR OKTAY, Tuğba**, 747 Numaralı Tahrir Defterine Göre Avlonya, (Yüksek Lisans Tezi), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2018.
- ÇOBAN, Erdal**, XVI. Yüzyılda Kopan Sancağı (Macaristan), (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.
- ÇOLAK, Mustafa**, XVI. Yüzyılın Başlarında Merzifon Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996.
- ÇUHADAR, Hatice Beyza**, Ankara Kent Tarihine Bir Katkı: Turasan Bey ve Yeğen Bey–Hayatı, Hayratı ve Vakıfları- (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022.
- DAĞLAR, Mehmet**, 1571 tarihli Tapu Tahrir Defteri'ne Göre Gediz Nahiyesi (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2011.
- DAĞLI, İlknur**, 109 Numaralı Üzeyr (Özer) Sancağı Tapu Tahrir Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2014.
- DALGALI, Fatih**, 45 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Simav Nahiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2008.
- DAŞDEMİR, Latif**, XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- DEDEOĞLU, Azad**, Ahıska Bölgesinde Kıpçakların Tarihi (XI-XVI. Yüzyıllar Arası), (Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018.
- DEMİR, Alpaslan**, XVI. Yüzyılda Samsun-Ayıntab Hattı Boyunca Yerleşme, Nüfus ve Ekonomik Yapı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- DEMİR, Hüseyin**, I. Süleyman Döneminde Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2008.
- DEMİRCAN, (Özırmak) Yasemin**, Tahrir ve Evkaf Defterlerine Göre Kayseri Vakıfları, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1985.
- DEMİRCAN, Hüsnü**, Osmanlı Klasik Dönemi Biga Tarihi, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000.
- DEMİRCAN, Yasemin**, Tahrir Defterlerine Göre Boğazönü Adaları (XV. ve XVII. yüzyıllar), (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.

- DEMİRDÖĞEN, Fadime**, XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Basra, (Doktora Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2023.
- DEMİREL, Kadir**, Ankara Kent Tarihine Bir Katkı: Kızıl Bey -Hayatı, Hayrâtı ve Vakıfları-(Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021.
- DEMİRTAŞ, İnan**, 19 numaralı Sivas Tahrir Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2011.
- DENİZ, Murat**, 51 numaralı Tapu Tahrir Defterine göre Ergani Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2019.
- DOĞRU, Halime**, 15.ve 16.Yüzyılda Sultanönü Sancağı'nda Yaya ve Müsellem Teşkilatı, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.
- DÖNMEZ, Zehra**, XVI. Yüzyıl Adana Sancağı'nda Konar-Göçer Nüfus ve Yerleşim: 1519-1572, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- DURŞUN, Yücel**, Trabzon Eyaleti'nde Kırsal Yerleşim: Yomra Nahiyesi Örneği (1461-1682), (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2015.
- EKİNCİ, İlhan**, 1518 Tarihli Tahrir Defterine Göre Siverek Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1992.
- ELŞAMİ, Edhem**, XVI. Asırda Osmanlı Belgelerinde Harim nahiyesi 1518-1536, (Yüksek Lisans Tezi), Kilis 7 Aralık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kilis 2022.
- EMECEN, Feridun**, XVI. Asırda Manisa ve Yöresinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1985.
- EMEN, Huriye**, 166 ve 68 Numaralı Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Beypazarı Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2008.
- EMEN, Huriye**, 494 Numaralı Tahrir Defteri'ne Göre Rumeli Bölgesi'nde Nüfus ve Yerleşme, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- ER, Fuat**, XV ve XVI. Yüzyılda Amasya, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- ERALACA, Hasancan**, Tahrir Defterlerine Göre Girit Eyaleti (1645-1704), (Yüksek Lisans Tezi), Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2021.
- ERDOĞAN, Emine**, Ankara'nın Bütüncöl Tarihi Çerçevesinde Ankara Tahrir Defterler'inin Analizi (TÜSOKTAR veri tabanına dayalı bir araştırma), (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.
- ERDOĞAN, Emine**, XVI. Yüzyılda Kudüs Merkez ve Nahiyesinde Nüfus ve Etnik Yapı, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.
- ERDOĞDU, Mehmet Akif**, XV. ve XVI. yüzyıllarda Beyşehir Sancağı (1466-1584), (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1989.
- ERGENÇ, Özer**, 1580-1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelemesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1974.
- ERGÜZEL, Şehure**, Tokat'ta Müslüman Şahıs İsimleri(1455-1642), (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2018.
- ERİNÇ, Tuğçe**, XVI. Yüzyıl Karadeniz Sahil Sancaklarında Konar-Göçerler, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.
- ERKAYA, Buket**, 1556 Numaralı Evkaf Defterleri 1256-1257 Tımarat Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2020.

- ERPOLAT, M. Salih**, Diyarbakır Yer İsimleri, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1999.
- ERPOLAT, M. Salih**, XVI. Yüzyılda Ergani Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.
- ERSEVİNÇ, Mine**, Osmanlı Devleti'nde Domaniç Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1997.
- ERTÜRK, Volkan**, XVI. Yüzyılda Akşehir Sancağı (Tahrir Defterlerine Göre), (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- ERTÜRK, Volkan**, Yenişehir Kazasının Siyasi, İktisadi ve İçtimai Tarihi (1487 Mufassal, 1530 Muhasebe-i İcmal ve Kanuni Devri Vakıf Kaydına Göre), (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2000.
- ESEN, Recep**, 14 numaralı Sivas Mufassal Tahrir Defteri Transkripsiyonu, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2022.
- EVRAN, Mehmet**, 37 numaralı Tapu Tahrir Defterinin 789-888 sayfaları arasının transkripsiyonu ve değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2017.
- GENÇ, Nevin**, XVI. Yüzyıl Sofya Mufassal Tahrir Defterlerinde Sofya Kazası, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara 1984.
- GÖĞEBAKAN, Gök**, (H. 937) 1530 Tarihli Malatya Mufassal Tahrir Defterine Göre Malatya'da Osmanlı Hakimiyetinin Tesisi, (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1992.
- GÖĞEBAKAN, Gök**, XVI. Yüzyılda Malatya Kazası (1516-1560), (Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2002.
- GÖK, Bilal**, Ermenek Kazâsı (1500-1600), (Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2006.
- GÖKÇE, Turan**, 16. ve 17. Yüzyıllarda Lazıkıyye (Denizli) Kazası, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1994.
- GÖKÇİNAR, Recep**, 16.Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Merkez Kazası (283/139 Numaralı Tahrir Defterine Göre), (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- GÖKNUR PARLAK, Arife**, 499 Numaralı Tahrir Defterine göre Dukakin, (Yüksek Lisans Tezi), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2018.
- GÜÇLÜ, Muhammed**, 281 Numaralı Mufassal Tahrir Defterine Göre 1552 yılında Humus Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2004
- GÜL, Abdulkadir**, Üzeyr Sancağı'nın Sosyo-İktisadi Yapısı, 1521-1573, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1996.
- GÜLCÜ, Erdinç**, Osmanlı İdaresinde Bağdat (1534-1623), (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1999.
- GÜLSOY, Ersin**, Girit'in Fethi ve Adada Osmanlı İdaresinin Tesisi, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- GÜLSOY, Ersin**, XVI. Asrın İlk Yarısında Divriği Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.
- GÜLTEN, Sadullah**, XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuzların Karkın Boyu, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.

- GÜLTEN, Sadullah**, XVI. Yüzyılda Batı Anadolu'da Yörükler, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.
- GÜMÜŞ, Şakir**, XV ve XVI. Yüzyıllarda Birgi Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2019.
- GÜMÜŞÇÜ, Osman**, 16. Yüzyıl Larende (Karaman) kazasında Yerleşme ve Nüfus, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.
- GÜNAY, Vehbi**, XV-XVI. Yüzyıllarda Bergama Kazası, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999.
- GÜNDÜZ, Ahmet**, 1523 M. (929 H.) Tarih ve 998 No'lu Tapu-tahrir Defterine Göre Musul, Mardin, Çermik, Harput ve Çemişgezek Sancaklarının Mukayeseli Tahlili, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1993.
- GÜNDÜZ, Ahmet**, Osmanlı İdaresinde Musul (1532-1639), (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1998.
- GÜNEŞ, Ahmet**, 16. Yüzyıl Başlarından 17. Yüzyıl Başlarına Kadar Kocaeli Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994.
- GÜNEŞ, Zübeyde**, 1487 Tahririne Göre Kastamonu Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1993.
- GÜNEY, Tuğba**, 71 numaralı mufassal Tahrir Defterine göre Ardanuç Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2019.
- GÜRBÜZ, Adnan**, 1576 Tarihli Defter-i Evkaf-ı Rûm'a Göre Amasya Kazası Vakıfları, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1987.
- GÜRBÜZ, Adnan**, Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- GÜRDAL, Ekrem**, Karaman Eyaletinde güherçile üretimi; 968 Numaralı Güherçile Tahrir Defterinin değerlendirilmesi ve Latin harflerine çevrilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2015.
- GÜRGEN, İlknur**, XV.-XVI. Yüzyıllarda Güzelhisar Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2015.
- HABER, Seher**, Konya Vakıfları (1476-1501), (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.
- HACIGÖKMEN, M. Ali**, XVI. Yüzyıla Ait Mufassal Tahrir Defterine Göre Alâiye Sancağı'nda Yer Adları ve Vergiler Hakkında Bir Araştırma, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- HANİLÇE, Murat**, XV ve XVI. Yüzyılda Zile Kazası:1455-1574, (Doktora Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2014.
- ILGAZ, Selçuk**, Osmanlı Hakimiyetinde Revan (Çukur-Sa'ad) (XVI-XVIII. Yüzyıllar Sosyo-Ekonomik Tarih), (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010.
- IRKIÇATAL, Ertuğrul**, 16. Yüzyılda Sosyal ve Ekonomik Açından Budaközü Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.
- İŞİK, Mustafa**, 701 Nolu Tapu Tahrir Defterine Göre Akkirman Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2008.
- İŞİK, Mustafa**, XVI. Yüzyılda Osmanlı Hakimiyetinde Budin, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2013.

- İNBAŞI, Mehmet**, 1500 ve 1520 Tarihli Tapu-Tahrir Defterlerine Göre Kayseri Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1990.
- İNBAŞI, Mehmet**, Osmanlı idaresinde Üsküb kazası (1455-1569), (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.
- İVECAN, Raif**, Osmanlı Hâkimiyetinde Revan (1724-1746), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2007.
- KABADAYI, Emre**, 19 ve 35 Numaralı Bolu Tahrir Defterlerinde Bulunan Mûamelât ve Ek Vesikaların (vâssale) Transkripsiyon ve Tahlili, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2021.
- KABAK, Onur**, Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice), (Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2013
- KANGÜL, Havva**, 16. Yüzyıl Son Çeyreğinde Osmanlı Devleti Gürcistan Eyaletinin İdari ve Nüfus Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2016.
- KANKAL, Ahmet**, Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Çankırı Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- KARABOĞA, Durmuş Volkan**, XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Eyaletinde İktisadi Hayat (1518-1568), (Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2017.
- KARACA, Behset**, 1518 (h. 924) Tarihli Tahrir Defterine Göre Kığı Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1991.
- KARACA, Behset**, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı, (Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1997.
- KARACA, Müjge**, 16. Yüzyılın Son Çeyreğinde Osmanlı Doğu Hududunda Nüfus ve Yerleşme (Küçük Ardahan-Kars), (Doktora Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2023.
- KARADENİZ, Hasan Basri**, 1518 (h. 924) Tarihli Tahrir Defterine Göre Ergani Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1990.
- KARADENİZ, Hasan Basri**, Atçeken Oymakları (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1995.
- KARAGÖZ, Hakan**, 1590 Tahririne göre Nahçıvan Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2001.
- KARAGÖZ, Senem**, XV-XVI. Yüzyıllarda Deliorman-Tozluk Hattında Osmanlı Yerleşmesi (Fetih, İskân ve Nüfus), (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2019.
- KARAKULAK, Merve**, XVI. Yüzyılda Diyarbakır Eyaleti'nde Kentler, (Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2016.
- KARATAY, Mustafa**, Tahrir Defterlerine göre Kelkit Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1520-1530), (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2005.
- KARTA, Nurullah**, 1540 Tarihli Tapu-Tahrir Defterine Göre Erzurum Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1997.
- KARTA, Nurullah**, XVI. Yüzyılda Filibe Kazası, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005.
- KAYA, Duygu**, Yenişehir-i Teselya Kazası: 1454-1570, (Yüksek Lisans Tezi), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu 2014.
- KAYA, Filiz**, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Uyguladığı İskan Siyaseti (XV. XVI. yüzyıllar), (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

- KAYA, Mustafa**, 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'ndeki (937- 1530) Ankara Livası Bölümünün Transkripsiyon ve Değerlendirmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000.
- KAYA, Ramazan**, XVI. Asırda Koyulhisar Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999.
- KAYAPINAR, Levent**, Osmanlı Klasik Dönemi Mora Tarihi, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999.
- KAYNAKCI, Ahmet Gökhan**, 17. Yüzyılın İlk Yarısında Larende, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- KEKEÇ, Murat**, 363 numaralı (H.974 - M.1567 tarihli) Tahrir Defterine Göre Sakız Adası, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- KESER, Bilge**, XVI. Yüzyılda Delvine Sancağı (1551-1583), (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.
- KILIÇ, Orhan**, 730 Numaralı Van, Adilcevâz, Muş ve Bitlis LivâlarıTımâr İcmâl Defteri (I. Ahmed Dönemi), (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1989.
- KILIÇ, Ümit**, Yenice-i Vardar Kazası (1520-1556), (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.
- KIZILTAN, Yılmaz**, 1591 Tarihli Tahrir Defterine Göre Erzincan, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1986.
- KOÇ, Ümit**, 1527-28 Tarihli Mufassal Tahrir Defterine Göre Gazze, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1996.
- KOÇ, Ümit**, XVI. Yüzyılda Anadolu'da Sanayi, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2003.
- KOÇ, Yunus**, Hicri 983 tarihli Mufassal Tahrir Defteri'ne Göre Bozok Sancağı'nda İskan ve Nüfus, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1988.
- KÖK, Hafize**, Osmanlı Döneminde Eşme Kazasının Sosyo-Ekonomik Durumu, (Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2019.
- KÖREKEN, Ferhat**, 731 Numaralı Tımar Defterine Göre Cezayir Eyâleti, (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1997.
- KÖROĞLU, Mehmet**, 483 no'lu Tapu Tahrir Defteri'ne göre Kili Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2004.
- KÖSE, İbrahim**, 1571 Tarihli Ankara Evkaf Defteri, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.
- KUL, Ömer**, 15-16. Asırlarda Köprölü Kazası (1453-1544), (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2000.
- KURT, Yılmaz**, Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri (1572 m./980 h.), (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1985.
- KURT, Yılmaz**, XVI. Yüzyıl Adana Tarihi, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.
- KURT, Zeynep**, 1571 tarihli 47 numaralı Kütahya Tahrir Defteri'ne göre Kütahya Şehri ve Merkez Nahiyesi (Etraf Şehri), (Yüksek Lisans Tezi) Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2018.

- KURU YOON, Arzu**, XV. Yüzyıl Sonu ve XVI. Yüzyıl Başında Tahrir Defterlerine Göre Limni Adası'nın Sosyo Ekonomik Durumu, (Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.
- KURUCA, Nazım**, 16. Yüzyılda Kastamonu Sancağı Vakıf Tahrir Defteri, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.
- KUŞ, Elif**, 699 Numaralı Gence Vilayeti Tapu Tahrir Defteri H. 1001 (1593), (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2003.
- KÜPELİ, Özer**, Tahrir Defterlerine Göre XV-XVI. Yüzyıllarda Homa Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2000.
- MACİT, Seyit**, 1544 Tarihli Humus Evkaf Tahrir Defteri, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1996.
- MANGALTEPE, İsmail**, 16. Yüzyıl Başlarında Akşehir Vakıfları, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1997.
- MERCAN, Tuğba**, XV.-XVI. Yüzyıllarda Çankırı Vakıfları, (Yüksek Lisans Tezi), Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı 2020.
- METİN, Rafet**, XVI. Yüzyılda Orta Anadolu'da Nüfus ve Yerleşme (Bozok, Kırşehir, Niğde, Nevşehir ve Keskin örneği), (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- METİN, Refet**, Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre XVI. Yüzyılda Kırıkkale İl Bölgesi (Keskin, Konur, Dinek Nahiyeleri), (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 1997.
- MİROĞLU, İsmet**, XVI. Yüzyılda Bayburd Sancağı, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1974.
- MUTLU, Feyyaz**, Kars Beylerbeyliği'ne Ait 813 ve 837 Numaralı Tapu Tahrir Defterleri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2021.
- NALEZEN, Orçun**, Ege Adalarında Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulmasında ve Sürdürülmesinde Kalelerin Rolü (Doktora Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2021.
- NART, Mine**, XVI. Yüzyılda İstanköy, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1993.
- NEJABATİ, Akram**, Osmanlı Hakimiyetinde Hemedan (1724-1732), (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2014.
- NOĞAY BAYMIŞ, Esra**, 483 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Tekfurgölü Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay 2019.
- NURDAN, Semiha**, XV ve XVI. Yüzyıllarda Ankara Şehri Vakıfları, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- OCAKLI, Nuray**, Kuzey-Doğu Bulgaristan'ın Demografik Yapısı ve Yerleşim Düzeni: Niğbolu Sancağı (1479-1483), (Yüksek Lisans Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006,
- OFLAZ, Mustafa**, 16. Yüzyılda Niğde Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.
- OĞUL, Sultan**, Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs'ta Üç Köyün (Alayköy [Yerolakko], Türkeli [Ayvasıl] ve Kırklar [Timbu]) Sosyo-Ekonomik Değişim ve Dönüşüm Tarihi (1570-1878), (Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum 2020.
- ÖKSÜZ, Mustafa**, Şam Eyaleti'nin Güney Sancaklarında (Filistin) Nüfus XVI. YY, (Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

- ÖNEMLİ, Tuğçe**, Dikey Boyutta Bir Yerel Tarih Çalışması: Karye-i Yozgat'tan Elmadağ'a (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021.
- ÖYÜN, Şeyhmus**, 241 Numaralı Maliyeden Müdevver Defterinin Latin Harflerine Çevirisi ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2015.
- ÖZCAN, Reyhan**, 1518-1522-23 Tarihli Arabgir Sancağı Tahrir Defterleri, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2000.
- ÖZCAN, Selim**, 1727 Tarihli Tapu Tahrir Defterine Göre Tebriz Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1994.
- ÖZDEĞER, Hüseyin**, Antep'in Sosyal ve Ekonomik Durumu (XVI. Yüzyıl Tahrir Defterlerine Göre), (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1977.
- ÖZDEMİR, Fatih**, TD. 382 numaralı Tahrir Defterine göre Kanuni Devrinde Şumnu Nahiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.
- ÖZGÜL, İbrahim**, Florina Kazası (1544-1613), (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000.
- ÖZTÜRK, Yücel**, 527 No'lu İcmal Defterine Göre Küçük Ardahan ve Kars Livaları, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1992.
- ÖZYURT, Selcen**, Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Yanbolu Kazâsının Sosyal ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006.
- PALA, Ayhan**, XV-XVI. Yüzyıllarda Selanik Şehri, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1991.
- PURTUL, İrfan**, Tahrir Defterlerine Göre XV. Yüzyıl Sonlarında XVI. Yüzyıl Sonlarına Kadar Akhisar (Pamukova) Nahiyesinin Sosyo-Ekonomik Durumu, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999.
- SADIK, İbrahim**, XVI. Yüzyılda Bağdat Eyâleti'nin İdarî, Demografik, Kültürel ve Ekonomik Durumu, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- SARI, Serkan**, XVI. Yüzyılda Hamid Sancağı Yer Adları, (Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2000.
- SARIKAYA, Hamza**, T.T. 0008 Numaralı Tapu Tahrir Defteri'nin Transkripsiyonu ve Tahlili, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2014.
- SAYGI, Cemile Ebru**, 17. yüzyıl ortalarına doğru Erzincan kazâsı [H. 1052/M. 1642/tarihli Erzurum eyaleti (Mad 5152) Mufassal Avârızhâne Tahrir Defterine göre], (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2009.
- SELVİTOP, Mehmet**, H.859 / M.2455 tarihli Batı Trakya bölgesine ait İcmal Defteri, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul, 1999.
- SERDAROĞLU, Murat**, XVI. Yüzyılda Osmanlı Hakimiyetinde Tımışvar Sancağı, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2019.
- SEVİM, Sezai**, XVI. Yüzyılda Karasi Sancağı: Tahrir Defterlerine Göre, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- SEYHAN, Havva Merve**, Üretimden Tüketime Balkanlarda Çeltik (XV- XVII. yüzyıllar), (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2022.
- SEZER, Musa**, XVI. Yüzyılda Köstendil İlçesi, (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2017

- SEZGİN, İbrahim**, 1475-1530 Yıllarında Gelibolu Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.
- SEZGİN, İbrahim**, XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- SİLAHTAR SUBAŞI, Ayşe Tuğba**, 16. Yüzyıl İstanbul'unda Şehir Sınırları ve Sosyal-Mekansal Dinamikler: Koca Mustafa Paşa Nahiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2021.
- SOLAK, İbrahim**, Kanuni Döneminde Elbistan Kazası, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995.
- SOLAK, İbrahim**, XVI. Asırda Maraş Kazası, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2002.
- SÖNMEZ, Serpil**, Tahrir Defterlerine Göre XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sivas Şehir Merkezi, (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- STAMOULI, Eftychia Maria**, XV. Yüzyıl Teselya Bölgesine Dair Bir Kaynak: H.871/M.1466-67 Tarihli Tırhala Sancağı İcmal Defteri, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara 2019
- ŞAHBAZ, Davut**, XVI. Yüzyılda Bozdoğan Kazasının Sosyal ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2013.
- ŞAHBAZ, Davut**, XVI. Yüzyılda Ulu Yörük Teşekkülleri (Etrak-ı Büzürk), (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.
- ŞAHİN, Ash**, Aydın Sancağı'nın Demografik Yapısı (1550 ve 1676 Tarihli Aşiret ve Avârız Defterlerine Göre), (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2008.
- ŞAHİN, İlhan**, Yeni-İl Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653), (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1980.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet**, Osmanlı Taşra Teşkilâtında Tokat (1455-1574), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.
- TAŞ, Gökhan**, 47 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre, Kütahya Sancağı Merkez Kazâsı Altuntaş Nahiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2019.
- TAŞ, Hülya**, 16. Yüzyıl Rum Eyaletinde Miri Toprakların Mülk ve Vakfa Dönüştürülmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.
- TAŞ, Kenan Ziya**, Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- TAŞTEMİR, Mehmet**, Behisni, Hısn-ı Mansur Gerger ve Kahta Kazalarının Sosyal ve İktisadî Durumu (1519-1563), (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994.
- TEKCAN, Ahmet Recep**, 111 Nolu Kerkük Mufassal Tahrir Defterine Göre XVI. Yüzyılda Kerkük, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.
- TEKİN, Hulusi**, Sivas Sancağı'na Tabi Budaközü Nahiyesinin 1559 Yıllarında Sosyal ve Ekonomik Durumu, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- TEKİN, Zeki**, 1518 Tarihli Tapu Tahrir Defterine Göre Urfa Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986.
- TELÇİ, Cahit**, 15-16. Yüzyıllarda Ayasuluğ Kazası, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999.
- TETİK, Metin**, Rumeli'de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu'nun Tarihî ve Kentsel Gelişimi (1354-1601), (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2018.

- TİMUR, Kevser**, Gireniz/Pamukören Karyesi (Osmanlı Döneminde) Dikey Boyutta Bir Yerel Tarih Araştırması, (Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2019
- TOPRAKEŞENLER, Sema**, 16. Yüzyılda Göynük ve Yenice-i Taraklı Kazaları, (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1994.
- TOPRAKEŞENLER, Sema**, XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Rumeli Yörükleri ve Naldöken Yörük Grubu, (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1999.
- TOSUNOĞLU, Ayşe**, Tapu-Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kastamonu Sancağı, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.
- TURAN, Ahmet N.**, XVI. Asırda Ruha (Urfa) Sancağı, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.
- TURĞUT, Vedat**, Bilecik Bölgesi Örneğinde 16. Yüzyılda Vakıflar ve Şehirleşme, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011.
- TÜRKMEN, İlhan**, XVI. Yüzyılda Belgrad Kazası, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.
- ULUMAN, Seda**, 669 Numaralı ve 1595 Tarihli Tapu Tahrir Defteri transkripsiyonu ve değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2023.
- URAL, Selçuk**, 355 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Pakrac Livası, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2006.
- URAL, Selçuk**, XVI. Yüzyılda Osmanlı Hakimiyetinde Ohri Livası, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011.
- URAY, Mehmet Hüseyin**, Borçalı ve Kazak'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı (1728 Tarihli Tiflis Mufassal Defterine Göre), (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2004.
- USTABAŞI, Ece**, Kars Beylerbeyliği 627 Numaralı Tapu Tahrir Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2022.
- USTAOĞLU, Züleyha**, XVI. Yüzyılda Alaiye, Hamid ve Teke Sancaklarında Nüfus ve Yerleşme, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.
- UYKUCU, Ekrem**, XVI. Yüzyılda Mentеше Sancağı, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1974.
- ÜNAL, Mehmet Ali**, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1987.
- ÜNSAL, Alper**, 46 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Bayburt ve Çevresinde Ekonomik ve Sosyal Hayat, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2020.
- ÜSTEK (ACUN), Fatma**, Tokat Merkez Kazası Kayıtları: H. 984 (M. 1576) Tarihli Defter-i Evkaf-ı Rum, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1985.
- VARLIK, Mustafa Çetin**, XVI. Yüzyılda Kütahya Sancağı, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1980.
- YAĞ, Ayşegül**, 16. Yüzyıl Deliormanı'nda Fiziki Çevre ve Yerleşim Modelleri, (Yüksek Lisans Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018
- YALÇINKAYA, Sinan**, 265 Numaralı Mufassal Tahrir Defterine Göre 1548 Yılında Gazze Sancağı, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2006.
- YANIK, Özden**, Zeynep, 79 numaralı Sivas Tahrir Defteri'nin transkripsiyon ve değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), İğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İğdır, 2023.

- YAPICIOĞLU, Münevver**, XVI-XVII. Yüzyılda Kemah Sancağında Vergi Muâfiyetine Sahip Hizmetler: Derbendçilik, Menzilcilik, Köprücülük vs., (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2022.
- YARDIMCI, Mehmet Emin**, 1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1998.
- YARDIMCI, Mehmet Emin**, Nüfus Arazi Tahrir Defterlerine Göre XV ve XVI Yüzyıllarda Bosna Livâsının Sosyal ve Ekonomik Yapısı (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2004.
- YAŞAR, Filiz**, Bir Osmanlı Adasında Toplum ve Ekonomi (XV. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Sakız), (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.
- YAŞAR, Şükran**, Osmanlı Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kudüs'ün Demografik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1996.
- YAVAŞ, Reyhan**, 398 Numaralı Tapu Tahrir Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2009.
- YAVUZ, Kamil**, 16. Yüzyılda Anadolu'da Oğuzların Çepni Boyu, (Doktora Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2022.
- YELKOVAN, Fahri**, XVI. YY'ın İkinci Yarısında Malatya Sancağına ait Tımar Tevcihlerinin Mufassal Defterlerle Karşılaştırılması, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 1996.
- YENİ, Harun**, The Yörüks of Ottoman Western Thrace in The Sixteenth Century, (Doktora Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2013.
- YEŞİLTEPE, Elif**, XVI- XVII. Yüzyıllarda Aydın Livası'nda Çiftlikler, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2012.
- YETKİN, Nilüfer**, 136 Numaralı Tahrir Defterine Göre XVI. Yüzyıl Sonlarında Kayseri, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- YILDIRIM, İzzeddin**, Altıntaş Nahiyesi (Dikey Boyutta Bir Yerel Tarih Araştırması), (Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak 2019.
- YILMAZ, Ahmet**, 413 Numaralı Mufassal Tapu Tahrir Defterine Göre Bitlis Sancağı (1555-1556), (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.
- YILMAZ, Ali**, 16. yüzyılda Birecik Sancağı, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.
- YILMAZ, Ali**, Samsun Kazasının İdari, İktisadi ve Sosyal Durumu 1485-1520, (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1990.
- YİĞİT, Ahmet**, XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Edirne Kazası, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1998.
- YÜRÜK, Doğan**, 16. Asrın Başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1996.
- YÜRÜK, Doğan**, XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2002.
- ZARARSIZ, Abdullah**, XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Mora Yarımadası, (Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2022.